

Trampolina

zgodny
z obowiązującą
podstawą
programową

PROGRAM WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

PROGRAM WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

Małgorzata Janiak

Kamila Witerska

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
ZAŁOŻENIA PROGRAMU	5
CELE KSZTAŁCENIA. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA DZIECKA	7
Ogólne cele i zadania przedszkola	7
Cele szczegółowe. Osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	8
TREŚCI KSZTAŁCENIA. MATERIAŁ NAUCZANIA I WYCHOWANIA	19
SPOSOBY REALIZACJI CELÓW I TREŚCI KSZTAŁCENIA	25
Metody wychowania	25
Metody nauczania	27
Formy organizacyjne pracy wychowawczo-dydaktycznej	37
DIAGNOZOWANIE ROZWOJU DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM	40
Diagnoza dziecka a wspieranie rozwoju	40
Dojrzałość szkolna	44
INDYWIDUALIZACJA WSPIERANIA ROZWOJU DZIECKA	47
Dziecko wymagające pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu	47
Zdolności i zainteresowania dziecka.....	50
Praca w grupach zróżnicowanych wiekowo.....	51
BIBLIOGRAFIA	53
ZAŁĄCZNIKI	55
Załącznik nr 1. Informacja o gotowości szkolnej – przykład	55
Załącznik nr 2. Przykładowy plan pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu	57
Załącznik nr 3. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego.....	59

WSTĘP

Program wychowania przedszkolnego *Trampolina* został podzielony na kilka rozdziałów, zgodnie z założeniami teorii kształcenia.

Pierwszą część programu stanowią cele kształcenia – ogólne i szczegółowe. Opracowane szczegółowe cele kształcenia wskazują na osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego wynikające z obowiązującej **podstawy programowej** (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego (...)*, Załącznik nr 1. *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego*). Cele te zostały podzielone na obszary wyodrębnione w podstawie programowej i uszczegółowione, aby ułatwić nauczycielowi diagnozę osiągnięć dziecka. Opisują konkretne zachowania dziecka, które świadczą o opanowaniu przez nie oczekiwanych rezultatów procesu wychowania i nauczania w przedszkolu.

Kolejnym rozdziałem programu są **treści kształcenia** – czyli **materiał nauczania i wychowania**. W celu ułatwienia nauczycielowi realizacji treści kształcenia i orientacji w ich zakresie zostały one ujęte w następujące kategorie:

1. Środowisko społeczne
2. Środowisko przyrodnicze
3. Sztuka
4. Edukacja językowa
5. Edukacja matematyczna
6. Edukacja zdrowotna.

Przedstawione treści kształcenia rozwijają zainteresowania współczesnych przedszkolaków, rozbudzają ich ciekawość i pobudzają wyobraźnię. Łączą **tematy tradycyjne** (np. treści związane z następstwem pór roku, obchodzonymi świętami czy tematami społecznymi) z **nowymi, bliskimi dziecku** (np. kosmos, Ziemia – błękitna planeta, popularne zabawy dzieci na świecie, misie na świecie – gatunki niedźwiedzi).

Treści kształcenia zostały ułożone zgodnie z zasadą stopniowania trudności opisaną przez reguły dydaktyczne: bliskie – dalekie, łatwe – trudne, znane – nieznanne.

W następnym rozdziale zaprezentowane zostały **sposoby realizacji celów i treści kształcenia** – proponowane **metody wychowania i nauczania** oraz **formy organizacyjne pracy wychowawczo-dydaktycznej** w przedszkolu. Metody wychowania zostały oparte na założeniach *pozytywnej dyscypliny*, metody nauczania – na założeniu o potrzebie wszechstronnej aktywności dziecka. Formy kształcenia wynikają z integralnego połączenia pracy jednostkowej, zbiorowej i grupowej, z uwzględnieniem podstawowej formy aktywności dziecka, jaką jest zabawa.

Kolejny rozdział poświęcony został **diagnozowaniu rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym**. Zwróciłyśmy uwagę na trudności, jakie mają dzieci w osiągnięciu dojrzałości szkolnej. Trudności, które w początkowej fazie wywierają duży wpływ na rozwój i funkcjonowanie ucznia w szkole. Dlatego ważne jest to, aby rodzice wiedzieli, na jakim poziomie jest ich dziecko i jak możemy je wesprzeć, jeśli zachodzi taka konieczność. Rozpoczęcie nauki w pierwszej klasie szkoły podstawowej jest wydarzeniem przełomowym i dla dziecka, i dla rodzica. Omówienie diagnozy przedszkolaka i zderzenie jego osiągnięć z umiejętnościami innych dzieci z pewnością pomoże nauczycielowi i rodzicom w podjęciu decyzji o pójściu dziecka do szkoły. Przedstawienie problematyki dojrzałości szkolnej na spotkaniach z rodzicami generuje zwykle skuteczne działania wspierające dziecko we wszystkich obszarach. Właśnie trafna, rzetelna i systematyczna diagnoza pewnych zjawisk, procesów, czynności i faktów zachodzących w procesie edukacyjnym pomaga w przygotowaniu pracy edukacyjnej, profilaktycznej i korekcyjno-kompensacyjnej nauczyciela.

Na podstawie działań diagnostycznych możliwa jest **indywidualizacja procesu wychowawczo-dydaktycznego** w przedszkolu i temu zagadnieniu poświęcony jest następny rozdział. Indywidualizacja

opiera się na zdiagnozowanych możliwościach dziecka, jego potrzebach i zainteresowaniach, dotyczy więc zarówno wyrównywania deficytów, jak i pracy uwzględniającej zasoby dziecka – jego zdolności, umiejętności i to, co lubi. Dlatego ta część programu skupia się zarówno na pracy z **dzieckiem wymagającym pomocy psychologiczno-pedagogicznej**, jak i na rozwijaniu **zdolności i zainteresowań dziecka**. Dodatkowo ważnym aspektem organizacyjnym we współczesnym przedszkolu, związanym z indywidualizacją procesu wychowawczo-dydaktycznego, jest **praca w grupach zróżnicowanych wiekowo**, czemu został poświęcony ostatni podrozdział programu.

Program wychowania przedszkolnego zawiera także kilka przydatnych załączników: przykład informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, przykładowy plan pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu oraz tekst *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego* (Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.).

Program został pomyślany w taki sposób, żeby jego treści, oparte na literaturze z zakresu pedagogiki przedszkolnej i psychologii rozwojowej oraz wynikające z podstawy programowej, wzbogacone były praktycznymi rozwiązaniami w pracy nauczyciela z dziećmi. Przedstawianym zagadnieniom towarzyszą przykłady strategii i zabaw adresowanych do wychowawcy i przedszkolaków.

Jednocześnie jest to program ramowy, zapraszający pedagogów do tworzenia własnych, ciekawych i dostosowanych do konkretnej grupy dzieci dobrych praktyk.

Trampolina to aktywność, nauka, rozwój i zabawa. Zapraszamy wszystkie dzieci do skakania!

Autorki

ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Program wychowania przedszkolnego *Trampolina* jest zgodny z podstawą programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego (określoną w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.*). Zgodnie z podstawą programową nadrzędnym celem wychowania przedszkolnego jest **wsparcie całościowego rozwoju dziecka**, które realizowane jest przez proces kształcenia obejmujący opiekę, wychowanie i nauczanie.

Całościowy rozwój dziecka obejmuje wszystkie sfery jego rozwoju: rozwój poznawczy, rozwój społeczno-emocjonalny, rozwój fizyczny. Dlatego osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego mieszczą się w czterech obszarach wyodrębnionych w podstawie programowej:

- I. Fizyczny obszar rozwoju dziecka
- II. Emocjonalny obszar rozwoju dziecka
- III. Społeczny obszar rozwoju dziecka
- IV. Poznawczy obszar rozwoju dziecka.

W programie wychowania przedszkolnego *Trampolina* została przedstawiona propozycja wyodrębnienia podobszarów w poszczególnych obszarach – na podstawie teorii pedagogiki przedszkolnej, psychologii rozwoju dziecka oraz teorii inteligencji wielorakiej H. Gardnera i teorii inteligencji emocjonalnej D. Golemana. Stąd cele kształcenia – osiągnięcia dziecka w ostatnim roku wychowania przedszkolnego – ujęto w następujące obszary i podobszary:

- I. Fizyczny obszar rozwoju dziecka
  - 1.1. Nawyki higieniczne
  - 1.2. Czynności samoobsługowe
  - 1.3. Czynności porządkowe
  - 1.4. Sprawność manualna/motoryka mała
  - 1.5. Sprawność ruchowa/motoryka duża
- II. Emocjonalny obszar rozwoju dziecka
  - 2.1. Rozpoznawanie własnych emocji
  - 2.2. Rozpoznawanie emocji innych osób
  - 2.3. Radzenie sobie z emocjami
  - 2.4. Empatia
- III. Społeczny obszar rozwoju dziecka
  - 3.1. Świadomość siebie. Inteligencja intrapersonalna
  - 3.2. Relacje z innymi ludźmi. Inteligencja interpersonalna
- IV. Poznawczy obszar rozwoju dziecka
  - 4.1. Inteligencja logiczno-matematyczna
  - 4.2. Inteligencja wizualno-przestrzenna
  - 4.3. Inteligencja językowa
  - 4.4. Inteligencja muzyczna
  - 4.5. Inteligencja przyrodnicza.

Ponadto poszczególne obszary zostały wzbogacone o cele kształcenia wspierające rozwój kreatywności dziecka – zgodnie z założeniami pedagogiki twórczości i zdolności.

Całościowy rozwój dziecka dotyczy wszystkich sfer jego rozwoju, ale także wspierania tego rozwoju w sposób angażujący wszystkie drogi uczenia się – odbierania wrażeń zmysłowych i ich przetwarzania. Dlatego proponowane metody kształcenia zawierają nie tylko elementy metod podających, ale przede wszystkim opierają się na działaniu dziecka. Zgodnie z założeniami nowoczesnej dydaktyki, wynikającej z osiągnięć psychologii rozwoju dziecka i neurodydaktyki, **dziecko w procesie kształcenia musi aktywnie działać i doświadczać**, aby zdobyć określone wiadomości i rozwinąć umiejętności. Proponowane metody

wychowawczo-dydaktyczne uwzględniają przede wszystkim działanie dziecka w procesie kształcenia i poznaniu wielozmysłowym.

W sferze wychowawczej program wychowania przedszkolnego *Trampolina* oparty jest na założeniach tzw. **pozytywnej dyscypliny**, która uwzględnia wspólne ustalanie zasad i norm grupowych, wspólne rozwiązywanie problemów i wzajemny szacunek. Pozytywna dyscyplina pozwala określić zasoby dziecka i rozwija jego zainteresowania. Stymuluje wewnętrzną motywację do działania przy jednoczesnym szacunku dla innych osób.

Wzmacnianie poczucia wartości dziecka odbywa się tutaj nie poprzez zewnętrzne ocenianie i nagradzanie („obcoocena”), ale poprzez uczenie się na błędach, ponoszenie konsekwencji swoich zachowań i ich analizowanie (samoocena). Dzieci wychowywane w duchu pozytywnej dyscypliny mają poczucie kontroli nad sobą i wpływu na to, co się wokół nich dzieje, odczuwają bliskość z innymi w grupie i czują się bezpieczne, a także charakteryzują się optymistycznym stylem wyjaśniania zdarzeń.

Program *Trampolina* zakłada wzmacnianie zarówno **indywidualności dziecka**, jak i potrzebę **tworzenia relacji osobowych** i uczestnictwa w grupie. Duży nacisk położony jest na indywidualizację procesu wspierania rozwoju dziecka – i w obszarze pomocy psychologiczno-pedagogicznej, i w obszarze wspierania zdolności i zainteresowań dziecka. Jednocześnie zwraca się uwagę na kształtowanie relacji dziecka w grupie – poprzez gry i zabawy grupowe oraz treningi sekwencji umiejętności społecznych, takich jak przedstawianie się, włączanie do rozmowy, opowiadanie o sobie, mówienie komplementów itp.

Przedszkole powinno także **wspierać rodziców**. Rodzice dziecka są źródłem informacji i partnerami w jego wychowaniu. Aby współpraca z domem rodzinnym przebiegała w sposób prawidłowy, w placówce przedszkolnej powinny być organizowane spotkania grupowe, konsultacje indywidualne oraz rozmowy, podczas których udzielane byłyby informacje na temat funkcjonowania dziecka w grupie oraz jego postępów we wszystkich obszarach rozwoju – fizycznym, emocjonalnym, społecznym, poznawczym (językowym, matematycznym, przyrodniczym). Dzięki prowadzeniu obserwacji dziecka w przedszkolu i rozmowom z rodzicami nauczyciel otrzymuje pełny obraz postaw dziecka. Wówczas, jeżeli sytuacja tego wymaga, może podjąć odpowiednie działania, określić sposób postępowania i rodzaj współpracy z domem rodzinnym. Aby współdziałanie było skuteczne, oba środowiska muszą reagować jednolicie, w szczególności gdy pojawia się problem. Nauczyciel przekazuje aktualne informacje rodzicom i włącza ich w kształtowanie określonych umiejętności oraz czuwa nad dostarczaniem niezbędnych wiadomości i doświadczeń dziecku. W razie ewentualnych problemów wspólnie zostają ustalone oddziaływania. Dodatkowo nauczyciel w razie potrzeby kieruje dziecko do poradni psychologiczno-pedagogicznej w celu ustalenia problemu i podjęcia intensywnych działań w domu i przedszkolu. Dzieje się tak np. wtedy, gdy zostanie zauważony problem związany z mową (logopeda) lub gdy praca czy zachowanie dziecka budzi niepokój nauczyciela (psycholog).

Ważnym elementem pracy jest włączenie rodziców w sprawy związane z grupą, przedszkolem – zachęcanie do udziału w zebraniach, warsztatach, uroczystościach, festynach, w przygotowaniach do wydarzeń przedszkolnych (np. świątecznych), pomocy przy wyjściach poza teren przedszkola (wycieczki, kino, teatr). Poprzez aktywne uczestnictwo rodzic staje się czynnym członkiem społeczności przedszkolnej, który współdecyduje w sprawach dotyczących grupy i przedszkola i który bierze współodpowiedzialność za proces nauczania, wychowania oraz funkcjonowania placówki.

CELE KSZTAŁCENIA. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA DZIECKA

Ogólne cele i zadania przedszkola

Ogólne cele i zadania wychowania przedszkolnego, zadania profilaktyczno-wychowawcze przedszkola oraz efekty realizacji zadań osiągnięte przez dzieci na zakończenie wychowania przedszkolnego są określone w podstawie programowej wychowania przedszkolnego.

Nadrzędnym celem wychowania przedszkolnego jest **wsparcie całościowego rozwoju dziecka**. Wsparcie to realizowane jest przez kompleksowy proces kształcenia obejmujący opiekę, wychowanie i nauczanie – uczenie się, a więc **całość doświadczeń** umożliwiających dziecku gromadzenie wiadomości, rozwijanie zdolności i umiejętności oraz budowanie postaw zgodnie z wartościami takimi, jak prawda, dobro i piękno. Dzięki takiemu wsparciu dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki w szkole.

Z tak sformułowanego ideału wychowania przedszkolnego wyprowadzone zostały zadania przedszkola określające pewne zamiary i wyniki. Zadania wskazują punkty docelowe kształcenia, które stanowią szeroko zakreślony komunikat, co należy osiągnąć w rezultacie określonego programu lub określonych działań pedagogicznych. Wyznaczają działania przedszkola, które mają doprowadzić do wyszczególnionych dalej efektów – osiągnięć dziecka na koniec wychowania przedszkolnego.

Zadania przedszkola określone w podstawie programowej

1. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym obszarze jego rozwoju.
2. Tworzenie warunków umożliwiających dzieciom swobodny rozwój, zabawę i odpoczynek w poczuciu bezpieczeństwa.
3. Wspieranie aktywności dziecka podnoszącej poziom integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych.
4. Zapewnienie prawidłowej organizacji warunków sprzyjających nabywaniu przez dzieci doświadczeń, które umożliwią im ciągłość procesów adaptacji oraz pomoc dzieciom rozwijającym się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony.
5. Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata, dobór treści adekwatnych do poziomu rozwoju dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania, z poszanowaniem indywidualnych potrzeb i zainteresowań.
6. Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualności, oryginalności dziecka oraz potrzeby tworzenia relacji osobowych i uczestnictwa w grupie.
7. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do samodzielności, dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo, w tym bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
8. Przygotowywanie do rozumienia emocji, uczuć własnych i innych ludzi oraz dbanie o zdrowie psychiczne, realizowane m.in. z wykorzystaniem naturalnych sytuacji, pojawiających się w przedszkolu, oraz sytuacji zadaniowych, uwzględniających treści adekwatne do intelektualnych możliwości i oczekiwań rozwojowych dzieci.
9. Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, środowiska, ubioru, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki.
10. Tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka.
11. Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy.

12. Współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka.
13. Kreowanie, wspólne z wymienionymi podmiotami, sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, grupa w przedszkolu, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze, oraz rozwijania zachowań wynikających z wartości możliwych do zrozumienia na tym etapie rozwoju.
14. Systematyczne uzupełnianie, za zgodą rodziców, realizowanych treści wychowawczych o nowe zagadnienia, wynikające z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju.
15. Systematyczne wspieranie rozwoju mechanizmów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie poziomu umożliwiającego podjęcie nauki w szkole.
16. Organizowanie zajęć – zgodnie z potrzebami – umożliwiających dziecku poznawanie kultury i języka mniejszości narodowej lub etnicznej lub języka regionalnego – kaszubskiego.
17. Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur.

Cele szczegółowe. Osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego

Zaproponowane w programie cele szczegółowe to sprecyzowane, rozwinięte stwierdzenia odzwierciedlające zamierzone wyniki wychowania i nauczania określonej grupy dzieci czy dziecka w danym czasie.

Szczegółowe cele kształcenia mogą być operacyjne lub nieoperacyjne.

Cele operacyjne wskazują na konkretne efekty procesu kształcenia formułowane w postaci zachowań wychowanków. Operacjonalizacja celów kształcenia polega na przedstawieniu konkretnych (mierzalnych) osiągnięć dziecka. Operacyjny cel kształcenia musi opisywać:

- **zachowanie**, za którego pomocą dziecko demonstruje osiągnięcie celu
- **warunki** tego zachowania (czynniki czasowe, materiały dydaktyczne, źródła informacji itp.)
- **dopuszczalny najniższy poziom biegłości, standard wykonania zadania** (procent, minimalna liczba prawidłowych odpowiedzi, margines tolerancji itp.).

Podczas formułowania operacyjnych celów kształcenia stosowane są czasowniki opisujące zachowanie obserwowalne: *nazywa, rozpoznaje, rozwiązuje, wymienia, demonstruje*.

Nieoperacyjne cele kształcenia określają pożądane efekty uczenia się w kategoriach pojęciowych, a ich przedmiotem są rezultaty uczenia się nie zawsze przejawiające się w określonym zachowaniu. Do sformułowania celu nieoperacyjnego używane są takie czasowniki, jak: *rozumie, wie, umie, wykonuje chętnie, szanuje*.

Zwolennicy celów operacyjnych zakładają, że operacjonalizacja ułatwia nauczycielowi proces kontroli i oceny osiągnięć dzieci. Zwolennicy celów nieoperacyjnych twierdzą, że zbytnia szczegółowość sformułowania celu ogranicza kształcenie jedynie do tego, co da się zmierzyć, a niektóre obszary edukacji są trudne do zmierzenia (np. sfera emocjonalna).

Zaprezentowane poniżej szczegółowe cele kształcenia wskazują na **osiągnięcia dziecka w ostatnim roku wychowania przedszkolnego**. Kryteria oceny osiągnięć dziecka młodszego należy dostosować odpowiednio do jego możliwości rozwojowych. Należy wziąć pod uwagę wiek dziecka, etap rozwoju, indywidualne predyspozycje i ograniczenia.

Szczegółowe cele kształcenia zostały podzielone na obszary wyodrębnione w podstawie programowej:

- I. Fizyczny obszar rozwoju dziecka
- II. Emocjonalny obszar rozwoju dziecka
- III. Społeczny obszar rozwoju dziecka
- IV. Poznawczy obszar rozwoju dziecka.

Dodatkowo w pierwszej kolumnie zostały wyodrębnione podobszary na podstawie teorii pedagogiki przedszkolnej, psychologii rozwoju dziecka oraz teorii inteligencji wielorakiej H. Gardnera i teorii

inteligencji emocjonalnej D. Golemana. Ponadto każdy obszar został wzbogacony o cele kształcenia wspierające rozwój kreatywności dziecka zgodnie z założeniami pedagogiki twórczości.

Trzecia kolumna stanowi uszczegółowienie zapisów zawartych w poszczególnych obszarach podstawy programowej, ułatwiające nauczycielowi diagnozę osiągnięć dziecka. **Są to szczegółowe cele kształcenia zapisane zarówno w postaci celów operacyjnych, jak i nieoperacyjnych – w zależności od możliwości zoperacjonalizowania celu.** Opisują konkretne zachowania dziecka, które świadczą o opanowaniu przez nie oczekiwanych rezultatów procesu wychowania i nauczania w przedszkolu.

Podstawową metodą sprawdzania osiągnięć dziecka w przedszkolu jest obserwacja jego zachowań w sytuacjach wychowawczo-dydaktycznych oraz analiza dokumentów – prac plastycznych, konstrukcyjnych, grafomotorycznych i innych. Więcej na temat warunków i metod sprawdzania osiągnięć dziecka mówi rozdział *Diagnozowanie rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym*.

Podobszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA		
1.1. Nawyki higieniczne	<ul style="list-style-type: none"> • samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne 	<ul style="list-style-type: none"> - prawidłowo myje zęby - przestrzega zasady mycia rąk: przed każdym posiłkiem, po wyjściu z toalety, po zakończeniu prac plastycznych - prawidłowo korzysta z przyborów toaletowych - samodzielnie korzysta z toalety - dba o swój wygląd: samodzielnie czesze włosy
1.2. Czynności samoobsługowe	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł • spożywa posiłki z użyciem sztućców; nakrywa do stołu i sprząta po posiłku 	<ul style="list-style-type: none"> - ubiera się i rozbiera - zasuwia i rozsuwa zamek błyskawiczny, zapina i rozpina guziki, rzepy - wiąże sznurowadła - nakrywa do stołu - nakłada potrawy na talerz - spożywa posiłki z użyciem sztućców - sprząta po posiłku
1.3. Czynności porządkowe	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje czynności, takie jak sprzątanie 	<ul style="list-style-type: none"> - odkłada zabawki na wyznaczone miejsce - porządkuje swoje rzeczy w szafkach indywidualnych - porządkuje swoje miejsce pracy po zakończeniu aktywności - planuje czynności porządkowe: co zrobić najpierw, a co potem
1.4. Sprawność manualna/motoryka mała	<ul style="list-style-type: none"> • inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny • wykonuje czynności, takie jak: pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni • używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania • wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie 	<ul style="list-style-type: none"> - wykonuje budowle z klocków - buduje konstrukcje z wykorzystaniem materiałów użytkowych, takich jak: pudełka, opakowania, rolki papierowe i inne - tworzy kompozycje przestrzenne z wykorzystaniem materiałów naturalnych: patyczki, żołądźcie, kasztany, skorupki orzechów itp. - lepi z plasteliny, modeliny, gliny - wycina nożyczkami po linii prostej, falującej i łamanej - wydziera z papieru proste kształty - trzyma przedmioty jedną ręką i oburącz - prawidłowo trzyma ołówek/kredkę podczas rysowania, kolorowania i pierwszych prób pisania
1.5. Sprawność ruchowa/motoryka duża	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała • uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich • wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne • komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku 	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymuje prawidłową postawę ciała podczas ćwiczeń - poprawnie wykonuje ćwiczenia ruchowe – bieżne: <ul style="list-style-type: none"> • biega w różnym tempie • biega, omijając przeszkody - poprawnie wykonuje ćwiczenia ruchowe – skoczne: <ul style="list-style-type: none"> • skacze obunóż • skacze na jednej nodze • przeskakuje z nogi na nogę

Podobszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA		
2.1. Rozpoznawanie emocji własnych	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa własne emocje • szanuje swoje emocje • przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu • rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie • dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej 	<ul style="list-style-type: none"> - poprawnie wykonuje ćwiczenia ruchowe – równoważne: <ul style="list-style-type: none"> • chodzi na czworakach • przechodzi po równoważni • przechodzi po narysowanej linii prostej - poprawnie wykonuje ćwiczenia ruchowe – rzutne: <ul style="list-style-type: none"> • rzuca oburącz i jedną ręką • chwytą oburącz i jedną ręką • rzuca do celu - manipuluje przedmiotami w trakcie poruszania się - dostosowuje ruch do muzyki i sekwencji rytmicznych - naśladuje ruch w zabawie - tworzy własne sekwencje ruchowe - wykonuje ćwiczenia zgodnie z instrukcją słowną - samodzielnie inicjuje zabawy ruchowe - zgłasza potrzebę odpoczynku
2.2. Rozpoznawanie emocji innych osób	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa emocje innych osób • szanuje emocje innych osób 	<ul style="list-style-type: none"> - nazywa własne emocje – mówi np.: <i>Jestem smutny; Cieszę się; Jestem szczęśliwy</i> - wie, że każdy czasem jest zły, czasem smutny, czasem szczęśliwy itp. - rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne - przedstawia swoje emocje za pomocą rysunku, melodii, mimiki itp. - wyraża radość z powodu zjawisk w przyrodzie, takich jak: tęcza, pojawienie się słońca, kształty obłoków, zieleni trawy, zapach kwiatów - nazywa emocje innych osób – zwracając się do kolegi, mówi np.: <i>Widzę, że jesteś smutny; Co cię tak ucieszyło?; Czym się martwisz?</i> - rozumie, że każdy ma prawo do przeżywania emocji i wyraża to swoim zachowaniem, np.: przytula kogoś, kto płacze; odchodzi i zajmuje się inną czynnością, jeśli ktoś chce zostać sam
2.3. Radzenie sobie z emocjami	<ul style="list-style-type: none"> • próbuje radzić sobie z przeżywaniem emocji • przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych • zostaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze • szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża swoje własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników 	<ul style="list-style-type: none"> - wyraża emocje w bezpieczny sposób, np.: w gniewie zgina kartki papieru; rysuje swoją złość; „pompkuje wielki balon” - wymyśla swoje sposoby na złość, strach, smutek itp. - zostaje się z rodzicami bez lęku - „rysuje” czas – przedstawia w formie graficznej czas trwania różnych czynności, w tym czas rozstania z rodzicami - prosi o pomoc w sytuacjach trudnych

Podobszar rozwoju dziecka	Osiażnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
	<ul style="list-style-type: none"> zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być pod- stawą do podejmowania natychmiastowego działania panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje narastający gniew i prosi o pomoc w poradzeniu sobie z tą sytuacją – mówi np.: <i>Zaraz się zdenewruję; Robię się wściekły</i> czeka na swoją kolej w zabawie czeka na swoją kolej w sytuacjach społecznych
2.4. Empatia	<ul style="list-style-type: none"> wzuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę 	<ul style="list-style-type: none"> cieszy się/smuci razem z kolegą pomaga koleźce w sytuacji trudnej pociesza kolegę, gdy jest smutny opowiada, po czym poznać, że zwierzę (np. pies) jest smutne, wesołe, zadowolone, przestraszone, zaniepokojone itp. trochę się o zwierzęta domowe
III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA		
3.1. Świadomość siebie. Inteligencja intrapersonalna	<ul style="list-style-type: none"> posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem przejawia poczucie własnej wartości jako osoby odczuwa i wyraża swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych respektuje swoje prawa i obowiązki 	<ul style="list-style-type: none"> podaje swoje imię i nazwisko oraz adres zamieszkania wymienia kilka swoich zdolności i zainteresowań potrafi powiedzieć, kim chciałoby być w przyszłości zna nazwę swojego kraju, stolicy, miejscowości, grupy przedszkolnej wypowiada się na temat swojego zachowania wypowiada się na temat swoich prac wymienia swoje prawa i obowiązki
3.2. Relacje z innymi ludźmi. Inteligencja interpersonalna	<ul style="list-style-type: none"> wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowa- niami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczysty, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komuni- kację werbalną i pozawerbalną; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy 	<ul style="list-style-type: none"> podchodzi do grupy dzieci utrzymuje odpowiednią odległość w zależności od stopnia znajomości, rodzaju relacji nie przeskadza w rozmowie włącza się do rozmowy w odpowiednim momencie opowiada o sobie używa zwrotów grzecznościowych (wita się z dziećmi i dorosłymi, żegna się z nimi, przeprasza, dziękuje, prosi) tworzy i respektuje zasady zabaw współdziała w grupie nazywa, rozpoznaje i demonstrowa szacunek do ojczysty mówi np.: <i>Kocham Polskę, Jestem Polakiem</i> uczestniczy w uroczystościach z okazji świąt narodowych nazywa, rozpoznaje i demonstrowa szacunek do dzieci i dorosłych, np.: używa zwrotów grzecznościowych podczas rozmowy, wyraża inicja- tywę w sytuacji pomagania innym, wyraża się ze swoich obowiązków w stosunku do innych ludzi – dzieci i dorosłych zna swoje prawa i obowiązki

Podobszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
<p>4.1. Inteligencja logiczno-matematyczna</p>	<p style="text-align: center;">IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA</p> <ul style="list-style-type: none"> • przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności • posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb • wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego • klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia • układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie • rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym • posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu, np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy • rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt) • eksperymentuje, szacuje, przewiduje • dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę, but • odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych • podejmuje samodzielną aktywność poznawczą dotyczącą korzystania z nowoczesnej technologii 	<ul style="list-style-type: none"> - zna prawa i obowiązki innych osób - przestrzega praw i obowiązków swoich i innych osób - prowadzi rozmowę z innym dzieckiem - odpowiada uśmiechem na uśmiech - mówi o swoich potrzebach i oczekiwaniach - mówi komplementy - przyjmuje komplementy – dziękuje i wyraża swoje emocje <ul style="list-style-type: none"> - liczenie, zbiory, porównywanie: <ul style="list-style-type: none"> • liczy od 0 do 10 • rozpoznaje obraz graficzny liczby do 10 • próbuje stworzyć kolejne liczby • posługuje się liczebnikami głównymi • posługuje się liczebnikami porządkowymi • dodaje i odejmuje w sytuacji użytkowej • przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności • koduje liczebność zbioru za pomocą np. kresek, kropek • klasyfikuje przedmioty według określonej kategorii (wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia) • dzieli zbiory na podzbiory według określonej cechy, np. dzieli zbiór klocek na klocki żółte i zielone • porównuje liczebność zbiorów • tworzy zbiory o takiej samej liczbie elementów • rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach • porządkuje modele monet i banknotów • opisuje, na czym polega znaczenie i zastosowanie pieniądza w gospodarstwie domowym • opisuje wartość oszczędzania pieniędzy - rytmy i następstwo czasu: <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega regularności w swoim otoczeniu • układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy • odtwarza układy przedmiotów • tworzy własne układy przedmiotów • stosuje określenia następstwa czasu: <i>teraz, potem</i> • rozpoznaje następstwo dnia i nocy, pór dnia • rozumie pojęcie <i>tydzień</i>, wymienia w kolejności nazwy dni tygodnia

Podobszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
4.2. Inteligencja wizualno-przestrzenna	<ul style="list-style-type: none"> wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą impresji plastycznych, technicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego podjęmuje samodzielną aktywność poznawczą, np. zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi 	<ul style="list-style-type: none"> nazywa bieżący miesiąc, łączy dany miesiąc z określonymi zdarzeniami w przyrodzie i kulturze, np. grudzień – Boże Narodzenie, marzec – początek wiosny rozumie następstwo miesięcy, pór roku wymienia w kolejności nazwy pór roku <p>– figury geometryczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> rozdziela podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt) odwzorowuje kształty figur wyróżnia w otoczeniu przedmioty w kształcie poznanych figur układa kompozycje z figur geometrycznych <p>– miara:</p> <ul style="list-style-type: none"> określa i porównuje wielkość przedmiotów: <i>mały – duży, gruby – cienki; mały – mniejszy – najmniejszy</i> itd. określa i porównuje długość przedmiotów: <i>długi – krótki; długi – dłuższy – najdłuższy</i> itd. określa i porównuje wysokość przedmiotów: <i>wysoki – niski; niski – niższy – najniższy</i> itd. rozdziela i ocenia ciężar przedmiotów: <i>lekki – ciężki; ciężki – cięższy – najcięższy</i> itd. dokonyuje pomiarów, korzystając z różnych przedmiotów i części ciała, np. buta, ołówka, dłoni, stopy porządkuje przedmioty w ciągu rosnącym (od najmniejszego do największego) i malejącym (od największego do najmniejszego) <p>– odróżnianie elementów świata fikcji od realnej rzeczywistości:</p> <ul style="list-style-type: none"> nazywa na ilustracji elementy fikcyjne i realne wypowiada się na temat zachowania fikcyjnego bohatera – odpowiada na pytanie, np. <i>Czy to może się zdarzyć/udać w rzeczywistości?</i> odgrywa fikcyjne role w zabawach dramatowych <p>– nowoczesne technologie:</p> <ul style="list-style-type: none"> włącza i wyłącza komputer gra w komputerowe gry edukacyjne dla dzieci rysuje proste rysunki w dowolnym programie graficznym <p>– określa położenie przedmiotów w przestrzeni: <i>na, pod, obok, przed, za, w, między, nad</i></p> <p>– określa położenie przedmiotu na kartce papieru</p> <p>– kreśli wzory w podanym kierunku</p> <p>– określa prawą i lewą stronę ciała</p>

Podobszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
	<ul style="list-style-type: none"> określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów, rozróżnia stronę lewą i prawą określa kierunki i miejsca na kartce papieru wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabaw, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp. tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem, np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury 	<ul style="list-style-type: none"> określa kierunki względem własnego ciała wykonuje budowle z klocków buduje konstrukcje z wykorzystaniem materiałów użytkowych, takich jak: pudełka, opakowania, rolki papierowe i inne tworzy kompozycje przestrzenne z wykorzystaniem materiałów naturalnych: patyczków, żółdźi, kasztanów, skorupiek orzechów itp. buduje proste makiety planuje przestrzeń i zagospodarowuje ją podczas zabaw tematycznych, np. w dom, gospodarstwo, sklep wykonuje prace plastyczne różnymi technikami: kredkami świecowymi i ołówkowymi, pastelami mokrymi i suchymi, farbami akwarelowymi i plakatowymi, kredą, węglem itd. planuje pracę plastyczną dopracowuje pracę plastyczną – koloruje, zamalowuje tło kreśli fragmenty liter i liczb oraz całe litery i liczby za pomocą różnych narzędzi: flamastrów, pędzli, kredki, patyczka i innych wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów planuje ruch przed zapisaniem znaku graficznego na kartkach i liniaturze
4.3. Inteligencja językowa	<ul style="list-style-type: none"> wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośnie dźwięki mowy rozdziela głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczących treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności odpowiada na pytania opowiada o zdarzeniach z przedszkola objasnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je 	<ul style="list-style-type: none"> percepcja wzrokowa: <ul style="list-style-type: none"> opowiada, co przedstawia rysunek wyróżnia spośród kilku obrazków takie same obrazki dostrzega co najmniej sześć różnic między dwoma obrazkami układa obrazki pocięte na wiele elementów dostrzega brakujące elementy we wcześniej widzianym rysunku lub poziomej dorysowuje brakującą część rysunku według osi symetrii pionowej lub poziomej objasnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych układa historyjki obrazkowe odtwarza wcześniej widziany układ przedmiotów rozdziela identyczne kształty, znaki graficzne i litery rozpoznaje obraz graficzny liter odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych drukowanych liter percepcja słuchowa: <ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje odgłosy wystukuje, wyklaskuje rytmy dokonyuje analizy i syntezy sylabowej i głoskowej wyrazów rozdziela głoski na początku i na końcu w prostych fonetycznie słowach

Podobszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
	<ul style="list-style-type: none"> • tworzy żarty językowe i sytuacyjne • uważnie słucha i nadaje znaczenie swym doświadczeniom • podejmuje samodzielną aktywność poznawczą, np. oglądanie książek, korzystanie z nowoczesnej technologii • czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie • wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowiach, legendach, bajkach, np. o Smoku Wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej • wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód • rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami • reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej • reaguje na proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem, zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyodrębnia zdania z dłuższych wypowiedzi i wyrazy w zdaniu • wyodrębnia głoski w prostych fonetycznych słowach • rozróżnia samogłoski i spółgłoski • wskazuje wyrazy różniące się jedną głoską • tworzy rymy – rozwój mowy: <ul style="list-style-type: none"> • mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie • wypowiada poprawnie ciche i głośnie dźwięki mowy • odpowiada na pytania • opowiada o zdarzeniach z przedszkola • recytuje wierszyki • układa i rozwiązuje zagadki • wykonuje własne eksperymenty językowe: słowotwórcze i inne • nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je • tworzy żarty językowe i sytuacyjne • nazywa przedmioty znajdujące się w najbliższym otoczeniu • zna i nazywa zawody wykonywane przez rodziców i inne osoby • wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód • wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy – rozumienie symboli: <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje swój znaczek • rozpoznaje wśród napisów swoje imię • czyta wyrazy globalnie w powiązaniu z przedmiotem przedstawionym na obrazku • doбира podpisy do obrazków • koduje informacje za pomocą prostych, umownych znaków • rozpoznaje i nazywa 24 litery (bez dwuznaków, zmiękczeń i liter oznaczających samogłoski nosowe) • nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie • rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn) • nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowiach, legendach, bajkach, np. o Smoku Wawelskim • orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej – język obcy nowożytny: <ul style="list-style-type: none"> • reaguje na bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym • używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności

Podobszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
4.4. Inteligencja muzyczna	<ul style="list-style-type: none"> • wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tanca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji teatralnych i mimicznych • eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną • słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki • porusza się przy muzyce i do muzyki • dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem • reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku • śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe • chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu • wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie • rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami – język mniejszości narodowej lub etnicznej: <ul style="list-style-type: none"> • reaguje na bardzo proste polecenia w języku mniejszości narodowej lub etnicznej • używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności • powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie • rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami • zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej – język regionalny – kaszubski: <ul style="list-style-type: none"> • reaguje na bardzo proste polecenia w języku regionalnym – kaszubskim • używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności • powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie • rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami • zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej
		<ul style="list-style-type: none"> – śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego – śpiewa proste piosenki ludowe – rozpoznaje piosenki ludowe, regionalne – śpiewa piosenki i pieśni ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, hymn narodowy, piosenki okazjonalne – słucha muzyki w sposób bierny – słucha muzyki w sposób aktywny (dołączając np. ruch) – gra na prostych instrumentach perkusyjnych: odtwarza i tworzy odgłosy przyrody (szum wiatru, deszcz, grzmot), dźwięki z najbliższego otoczenia (wchodzenie po schodach, pukanie do drzwi, tykanie zegara itp.) – odtwarza proste układy rytmiczne – układa własny rytm – porusza się do muzyki – tańczy proste tańce ludowe

Podobszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka według podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Cele szczegółowe
	<ul style="list-style-type: none"> • aktywnie słucha muzyki • wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne • w skupieniu słucha muzyki 	<ul style="list-style-type: none"> - odtwarza proste układy taneczne - tworzy własne sekwencje ruchu do muzyki - reaguje na sygnały dźwiękowe - wyraża ruchem zmiany charakteru muzyki: dynamiki, tempa i wysokości dźwięku - ilustruje muzyką swoje emocje - ilustruje muzykę za pomocą różnych środków wyrazu, np.: rysunku, pantomimy, opowiadania
4.5. Inteligencja przyrodnicza	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody • posługuje się pojęciami dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym • posługuje się pojęciami dotyczącymi korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje i określa cechy poszczególnych pór roku - rozpoznaje i nazywa zjawiska przyrodnicze: <i>śnieżyca, zawierucha, zawięja, zamiecie śnieżne, szron, szadź, gołoledź, deszcz, śnieg, burza, tęcza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, topnienie lodu</i> itp. - rozpoznaje i nazywa niebezpieczne zjawiska w przyrodzie: <i>silny wiatr, trąba powietrzna, burza, powódź</i> itp. - rysuje za pomocą symboli zaobserwowaną pogodę - potrafi dobrać odpowiednie ubranie do danej pogody - rozpoznaje i nazywa określone środowisko przyrodnicze, np.: <i>las, pole, łąka</i> - wymienia nazwy roślin charakterystycznych dla danego środowiska przyrodniczego - wymienia czynniki potrzebne do prawidłowego wzrostu roślin (światło, temperatura, gleba, woda) - nazywa części roślin kwiatowych: <i>korzeń, łodyga, liść, kwiat</i> - nazywa części drzewa: <i>korzenie, pień, konar, liść, kwiat, owoc</i> - nazywa poznane owoce i warzywa - wymienia nazwy zwierząt występujących w danym środowisku przyrodniczym - wymienia nazwy zwierząt żyjących w Polsce oraz wybranych zwierząt egzotycznych - rozróżnia zwierzęta domowe i dzikie - opisuje zwyczaje zwierząt: <i>wędrówki ptaków, robienie zapasów na zimę, przygotowanie zwierząt do zimy</i> - wymienia nazwy miejsc związanych z opieką nad zwierzętami: <i>schroniska, stowarzyszenia na rzecz zwierząt</i> itp. - opisuje budowę ssaka

TREŚCI KSZTAŁCENIA. MATERIAŁ NAUCZANIA I WYCHOWANIA

Treści kształcenia to zasób faktów, pojęć, wiadomości oraz związków między nimi przekazywanych przez nauczycieli w procesie kształcenia, czyli w procesie nauczania i wychowania. Źródło treści kształcenia stanowią doświadczenia i osiągnięcia ludzkości w dziedzinie nauki, kultury, techniki i sztuki. Treści kształcenia w przedszkolu są zintegrowane, to znaczy dziecko uczestniczy w różnego rodzaju doświadczeniach edukacyjnych, które mogą zawierać treści pochodzące z różnych dziedzin. W celu ułatwienia nauczycielowi realizacji treści kształcenia i orientacji w ich zakresie zostały one tutaj ujęte dziedzinowo w następujące kategorie:

1. Środowisko społeczne
2. Środowisko przyrodnicze
3. Sztuka
4. Edukacja językowa
5. Edukacja matematyczna
6. Edukacja zdrowotna.

Treści kształcenia zostały ułożone zgodnie z zasadą stopniowania trudności opisaną przez reguły dydaktyczne:

- **bliskie – dalekie**, np. najpierw rozmawiamy z dziećmi o ich miejscu zamieszkania, ich domu i ojczyźnie, a następnie przechodzimy do tematyki Polski w świecie, na tle innych krajów i ludzi zamieszkujących kulę ziemską
- **łatwe – trudne**, np. na początku wprowadzamy ułatwienia w ćwiczeniach grafomotorycznych (pisanie szlaczeków po śladzie), następnie dziecko rysuje, pisze samodzielnie (bez śladu)
- **znane – nieznanne**, np. najpierw materiał nauczania obejmuje zaznajomienie dzieci z wyglądem i nazwami ptaków polskich, a później – egzotycznych i ich nietypowych gniazd.

W przypadku treści kształcenia ważna jest również **indywidualizacja procesu kształcenia** polegająca na obserwacji dzieci przez nauczyciela i zauważaniu zainteresowań dzieci. Dziecko, które jest zainteresowane daną dziedziną, ma większą wiedzę na dany temat – dzięki temu nauczyciel może skorzystać z okazji i umożliwić przedszkolakowi prezentację jego wiedzy i pasji.

1. Środowisko społeczne

1.1. Moja rodzina

- Dziecko jako członek rodziny, nazwy członków rodziny, relacje w rodzinie, więzi rodzinne – Co to znaczy *kochać*? Jak okazujemy miłość rodzeństwu, rodzicom, dziadkom?
- Zainteresowania i zawody członków rodziny.
- Mój dom, mój pokój marzeń, pomieszczenia w domu, sprzęty domowe.
- Moje obowiązki domowe, mój dzień – spędzanie czasu z rodziną.
- Więzy rodzinne – wdzięczność, miłość i przywiązanie wobec członków rodziny, drzewo genealogiczne, portrety członków rodziny.
- Upodobania innych osób – Czym się zajmują?
- Zabawy z dziadkiem i babcią.
- W co się bawili nasi dziadkowie?

1.2. Moje przedszkole

- Dziecko jako członek społeczności przedszkolnej – jestem przedszkolakiem.
- Pomieszczenia, teren przedszkolny.
- Personel przedszkola.

- Kodeks przedszkolaka.
- To my – bez ciebie byłoby nas mniej. Cechy indywidualne poszczególnych dzieci tworzące wyjątkowy i niepowtarzalny zespół. Indywidualność i niepowtarzalność każdej osoby.

1.3. Szkoła jest tuż-tuż

- Obiekt szkolny, klasa, boisko.
- Pomagam młodszym i wszystko robię sam.
- W szkole poznam nowych przyjaciół.

1.4. Moja miejscowość

- Moja droga z domu do przedszkola.
- Środki transportu – z domu do przedszkola.
- Kulturalne zachowanie – przywitanie spotkanych po drodze osób, uśmiech, życzliwość, podziękowanie za ustąpienie drogi.

1.5. Moja ojczyzna

- Jestem Polakiem – symbole narodowe (flaga, godło, hymn państwowy).
- Stolica i jej symbole (herb stolicy). Najważniejsze miasta i zabytki Polski.
- Szacunek dla ojczyzny.
- Wiem, gdzie mieszkam – mapa Polski.
- Legendy, geneza powstania państwa polskiego.
- Polskie święta i obyczaje.
- Krajobraz Polski – miasta, wsie, niziny, wyżyny, jeziora, góry, morze.
- Przynależność Polski do Unii Europejskiej.

1.6. Świat

- Polska w świecie – na kuli ziemskiej, globus.
- Ludzie zamieszkujący kulę ziemską – poszanowanie godności i odmienności innych ludzi, tolerancja.
- Ziemia – błękitna planeta (Ziemia widziana z kosmosu), kosmos.
- Święta i obyczaje na świecie: karnawał – wspólne zabawy karnawałowe, maski, stroje karnawałowe, zabawy z balonami, karnawał na świecie.
- Historia ludzkości – Ameryka Środkowa i Południowa, plemiona Olmeków, Majów i Azteków oraz ich wynalazki.
- Różne zakątki kraju i świata – podróże dalekie i bliskie, środki transportu (powietrzne, lądowe i wodne).
- Dzieci świata, życie na różnych kontynentach – różnice w kolorze skóry i w warunkach, w jakich żyją.
- Popularne zabawy dzieci na świecie.
- Znam swoje prawa – Konwencja o prawach dziecka.

1.7. Elementy ekologii i ekonomii

- Popularne zawody, np. dentysta, lekarz, aktor, nauczyciel, ekspedientka.
- Co i jak mogę oszczędzać? – pieniądze, wodę, prąd, żywność, czas.
- Modele monet i banknotów, pieniądze w gospodarstwie domowym.
- Światło i woda – dawniej i dziś.
- Skąd się bierze ciepło? – energia w moim domu.
- Energetyka na świecie – akcje: *Godzina dla Ziemi*, *Kochasz dzieci – nie pal śmieci*; wykorzystywanie naturalnych źródeł energii.

- Ekologia – co to znaczy?
- Dbam o przyrodę – zwrócenie uwagi na poszanowanie świata roślin.

1.8. Świat wartości

- Odróżnianie dobra od zła.
- Odróżnienie prawdy od kłamstwa – postać Pinokia.
- Mój przyjaciel – przysłowia, wiersze, rymowanki związane z przyjaźnią; nawiązanie relacji, budowanie przyjaźni – zabawy integracyjne.
- Rozumienie potrzeb osób niepełnosprawnych – szacunek, tolerancja.
- Pomaganie starszym – wyrażanie otwartości na potrzeby innych.
- Czy mogę zostać Świętym Mikołajem?

2. Środowisko przyrodnicze

2.1. Jestem człowiekiem

- To ja – wygląd, części ciała, cechy charakteru.
- Moje zmysły – dotyk, słuch, wzrok, węch, smak.
- Moje emocje – Kiedy jestem smutny? Co robię, kiedy jestem smutny? Co mnie rozwesela? Kto mnie rozwesela? (emocje – smutek, radość); najszcześniejszy dzień w życiu – identyfikowanie pozytywnych wydarzeń; Jestem mistrzem... – identyfikowanie małych sukcesów; Co za szczęście! Co za pech! – pozytywny styl wyjaśniania codziennych wydarzeń, budowanie optymistycznego nastawienia.
- Moje marzenia – O czym marzę? Co jest ważne? Kim chciałbym być w przyszłości?
- Moje hobby – każdy lubi coś innego.

2.2. Zjawiska przyrodnicze

- Pory roku, nazwy miesięcy, dni tygodnia.
- Zmiany pogodowe w moim otoczeniu – np. zimą (śnieżyca, zawierucha, zawieja, zamiecie śnieżne, szron, szadź, gołoledź, opady śniegu).
- Występowanie czterech żywiołów w przyrodzie (woda, powietrze, ogień, ziemia).
- Pożyteczna i szkodliwa działalność wiatru i jego rodzaje.
- Niebezpieczne zjawiska – trąba powietrzna.
- Co dzieje się z wodą w przyrodzie? – obieg wody w przyrodzie, stany skupienia (śnieg, lód, woda).
- Ogień i prąd – urządzenia elektryczne; zabawy badawcze, eksperymenty z wodą, piaskiem i powietrzem.
- Wyprawa do wnętrza ziemi – wulkany; co na ziemi było dawniej.
- Odgłosy przyrody.
- Zjawiska przyrodnicze – biegun północny i biegun południowy, zorza polarna.
- Zjawiska przyrodnicze zachodzące w poszczególnych porach roku.

2.3. W świecie roślin

- Owoce i warzywa.
- Warunki potrzebne do rozwoju roślin – światło, woda, słońce, ziemia.
- Środowisko leśne – rośliny występujące w lesie, budowa lasu, rodzaje lasu (w Polsce i na świecie).
- Drzewa w parku / w lesie – budowa drzewa, sadzenie drzewa.
- Pierwsze oznaki wiosny – kwiaty (przebiśnieg, krokus, forsycje).

2.4. W świecie zwierząt

- Zwierzęta domowe – mój kot, koty domowe i koty dzikie, pochodzenie kota.
- Zwierzęta leśne.

- Zwierzęta na świecie – misie na świecie (gatunki niedźwiedzi: brunatny, polarny, panda), nietypowe ptaki i ich gniazda (np. pingwin, koliber, wikłacz).
- Wędrowniki ptaków – Dlaczego ptaki wracają na wiosnę?
- Zwyczaje zwierząt – robienie zapasów na zimę.
- Dokarmianie zwierząt.
- Przygotowanie zwierząt do zimy.
- Zwierzęta w wiejskiej zagrodzie – nazwy zwierząt i ich potomstwa.
- Budowa ssaka na przykładzie psa.
- Zwierzęta i ludzie – opieka nad zwierzętami, schroniska, stowarzyszenia na rzecz zwierząt.
- Życie zwierząt na lądzie i w wodzie na przykładzie żółwia.
- Zwierzęta bieguna północnego i bieguna południowego.
- Zwierzęta świata – życie zwierząt dzikich na różnych kontynentach.
- Zoo – zwierzęta egzotyczne.

3. Sztuka

3.1. Sztuki plastyczne

- Techniki plastyczne – kredki świecowe i ołówkowe, pastele mokre i suche, farby akwarelowe i plakatowe, kreda, węgiel itd.
- Eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp.
- Proste i złożone znaki, fragmenty wybranych liter, cyfr.
- Obraz ruchowy a obraz graficzny.

3.2. Sztuki teatralne

- Magia teatru, fikcja – zabawa w udawanie.
- Budowa teatru, zawody związane z teatrem.
- Jestem aktorem – mogę być, kim chcę; małe formy teatralne w przedszkolu (improvizacja i inscenizacja).

3.3. Muzyka

- Muzyka, zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku.
- Rodzaje muzyki.
- Piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe.
- Melodie, piosenki i pieśni ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne.
- Orkiestra, instrumenty muzyczne, filharmonia.
- Orkiestra przedszkolna – wspólne muzykowanie, ćwiczenia słuchowe, rytmiczne, gra na instrumentach perkusyjnych.
- Dźwięki gamy – partytura.
- Postać Fryderyka Chopina.
- Rodzaje tańca.
- Taniec inspirowany motywami znanymi dziecku – taniec misia, taniec pingwinów, łabędzi.

4. Edukacja językowa

4.1. Edukacja polonistyczna

- Język polski w mowie płynnej, wyraźnej i rytmicznej.
- Głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach.
- Litery alfabetu bez dwuznaków, zmiękczeń i liter oznaczających samogłoski nosowe.

- Krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności.
- Odpowiadanie na pytania, rozmowa.
- Opowiadanie o zdarzeniach z przedszkola.
- Kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych.
- Wierszyki i zagadki, przysłowia.
- Opowiadania.
- Własne eksperymenty językowe.
- Nazwy czynności.
- Żarty językowe i sytuacyjne.
- Uważne słuchanie i nadawanie znaczenia swym doświadczeniom.
- Samodzielna aktywność poznawcza, np. oglądanie książek, korzystanie z nowoczesnej technologii.
- Obrazy, symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu i ich znaczenie.
- Nazwa kraju i jego stolicy, symbole narodowe, wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach – np. *O Smoku Wawelskim*.
- Polska jako jeden z krajów Unii Europejskiej.
- Klasyka baśni – baśnie Andersena.

4.2. Język obcy

- Proste polecenia w języku obcym nowożytnym: wyrazy i zwroty mające znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności.
- Rymowanki i proste wierszyki, piosenki.
- Krótkie historyjki opowiadane lub czytane, wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.

4.3. Język mniejszości narodowej lub etnicznej

- Proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej: wyrazy i zwroty mające znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności.
- Rymowanki i proste wierszyki, piosenki.
- Krótkie historyjki opowiadane lub czytane, wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.
- Godło (symbol) wspólnoty narodowej lub etnicznej.

4.4. Język regionalny

- Proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim: wyrazy i zwroty mające znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności.
- Rymowanki i proste wierszyki, piosenki.
- Krótkie historyjki opowiadane lub czytane, wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.
- Godło (symbol) wspólnoty regionalnej – kaszubskiej.

5. Edukacja matematyczna

- Wielkość, kształt, kolor, przeznaczenie przedmiotów.
- Grupy, szeregi, rytmy, układy przedmiotów.
- Podstawowe figury geometryczne – koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt.
- Związki przyczynowo-skutkowe.
- Pomiar długości przedmiotów z wykorzystaniem np. dłoni, stopy, buta.
- Kierunki i położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów; strona lewa i prawa.
- Liczebność zbiorów.

- Liczebniki główne i porządkowe; cyfry oznaczające liczby od 0 do 10.
- Dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej.
- Pojęcia dotyczące następstwa czasu.

6. Edukacja zdrowotna

- Zdrowie – jak o nie dbać?
- Higiena osobista – zasady dotyczące mycia rąk, zębów, dbanie o czystość i porządek wokół.
- Mój ubiór a pora roku i pogoda.
- Zdrowe odżywianie – piramida żywienia, owoce i warzywa, przetwory z owoców i warzyw, zapasy na zimę, przetwarzanie i przechowywanie żywności, herbatki na chłodne dni (walory smakowe i rodzaje), czekolada (różne rodzaje czekolady) – Ile czekolady mogę zjeść?
- Bezpieczna zabawa.
- Bezpieczna zabawa w różnych miejscach – dom, podwórko, boisko, plac zabaw.
- Bezpieczeństwo na drodze – moja droga z domu do przedszkola.
- Bezpieczeństwo podczas zabaw w różnych porach roku.

SPOSOBY REALIZACJI CELÓW I TREŚCI KSZTAŁCENIA

Metody wychowania

Program wychowania przedszkolnego *Trampolina* oparty jest w sferze wychowawczej na założeniach tak zwanej **pozytywnej dyscypliny**, która uwzględnia wspólne ustalanie zasad i norm grupowych, wspólne rozwiązywanie problemów i wzajemny szacunek.

Pozytywna dyscyplina ma na uwadze zasoby dziecka, jego zdolności i zainteresowania, stymuluje wewnętrzną motywację do działania przy jednoczesnym szanowaniu wyborów innych osób. Bazująca na **stylu demokratycznym** jest alternatywą dla dwóch skrajnych stylów wychowania – autorytarnego (nadmierna kontrola, brak szacunku dla dziecka) i liberalnego (brak zasad, nieograniczona wolność).

Nauczyciel autorytarny mówi: *Masz to zrobić, bo ja tak mówię*, liberalny: *Możesz robić, co chcesz*, a nauczyciel demokratyczny powie: *Możesz wybierać w granicach wyznaczonych szacunkiem dla innych osób*. W efekcie wychowania w duchu pozytywnej dyscypliny dziecko:

- ma przekonanie o swoich zdolnościach – zna swoje mocne strony i zainteresowania
- wie, że jest ważne i potrzebne innym ludziom
- ma poczucie wpływu na własne życie
- ma dobrze rozwinięte zdolności interpersonalne – umiejętność współpracy i zawierania przyjaźni
- ma dobrze rozwinięte zdolności intrapersonalne – rozumie własne emocje i potrafi sobie z nimi radzić
- stara się rozwiązywać napotkane problemy
- ma dobrze rozwiniętą umiejętność oceny sytuacji.

Narzędzia pozytywnej dyscypliny

Narzędziami pozytywnej dyscypliny są strategie i metody wychowawcze. Poniżej zamieszczone zostały przykłady strategii i metod umożliwiających realizację założeń pozytywnej dyscypliny.

1. Kontrakt grupowy w przedszkolu

Cel: Wspólne ustalanie zasad i norm grupowych (dzieci chętniej stosują się do zasad, które tworzą).

Realizacja: Kontrakt grupowy w przedszkolu to wspólne ustalenie zasad i norm grupowych. Zapisywany jest w formie graficznej i eksponowany w widocznym miejscu, tak żeby w każdej chwili można było się do niego odwołać. Zasady mogą być modyfikowane i dodawane po rozmowie z całą grupą. Kontrakt może przyjąć formę drzewa (zasady rozwieszane są na narysowanych gałęziach, dzieci wykonują liście, odbijając swoje dłonie zmoczone w farbie). Kontrakt grupowy w przedszkolu powinien:

- być zaakceptowany przez dzieci (np. podpisany odciskiem dłoni)
- obejmować ilustracje, omówione wspólnie przez dzieci i nauczyciela
- zawierać komunikaty twierdzące, np. *Słuchamy, gdy mówi pani. Sprzątamy zabawki.*

2. Mówiąca maskotka

Cel: Pomoc dziecku w poprawie zachowania w przyszłości. Koncentracja na rozwiązaniach, a nie na problemie.

Realizacja: Dzieci siedzą w kręgu i przekazują sobie maskotkę. Maskotka może mówić – podawać rozwiązania sytuacji. Dzieci kolejno przekazują sobie maskotkę, proponując, co można byłoby zrobić w przyszłości, żeby zapobiec niewłaściwemu zachowaniu czy problemowi.

3. Pozytywna przerwa

Cel: Rozwiązywanie konfliktów w spokojnej atmosferze – radzenie sobie z emocjami. Pozytywna przerwa nie oznacza izolacji za karę, nie jest też tak zwanym „karnym językiem”. Jej celem nie jest ukaranie dziecka, ale umożliwienie emocjonalnego ochłonięcia i odzyskania spokoju, aby móc konstruktywnie porozmawiać o rozwiązaniach problemu.

Realizacja: Wspólnie ustalacie, jak może wyglądać miejsce do uspokajania i co można byłoby tam robić, żeby nie przeszkadzać innym, np.:

- *Hawaje* – kącik w sali urządzonej na wzór tropikalnej wyspy, w nim: worki z wypełnieniem granulowanym, dywanik sensoryczny, pojemnik z piaskiem kinetycznym, słuchawki z odgłosami szumu morza i mew
- *kosmos* – kącik oddzielony granatowym tiulem, w którym znajdują się: wiszące planety, świecące lampki w kształcie gwiazd, dwa foteliki (kapsuły kosmiczne).

4. Jedno z dwóch

Cel: Jest to strategia ograniczonego wyboru. Dziecko uczy się wolności i samodzielności, ale w granicach umożliwiających funkcjonowanie i poczucie wolności innym osobom.

Realizacja: W różnych sytuacjach życia przedszkolnego daj dziecku wybór spośród dwóch możliwości, np.:

- na śniadanie dziecko ma do wyboru płatki czekoladowe lub płatki owocowe
- dzieci decydują, czy na wycieczkę jedziemy do kina czy do teatru
- do kolorowania dziecko wybiera jeden z dwóch obrazków.

5. Lustro

Cel: usprawnienie komunikacji z dzieckiem i traktowanie go z szacunkiem.

Realizacja: W czasie indywidualnej rozmowy z dzieckiem usiądź na krzeselku lub ukucnij, tak żeby twoja twarz była na wysokości twarzy dziecka. Szczególnie w sytuacji trudnej rozmowa z dzieckiem na jego poziomie fizycznym pokazuje dziecku, że jest ważne i zostanie wysłuchane.

6. Puzzle grupowe

Cel: Jest to metoda wychowawczo-dydaktyczna rozwijająca umiejętności współdziałania, a także poczucie przynależności i znaczenia.

Realizacja: Metoda puzzli grupowych polega na złożeniu wspólnego rysunku, pracy przestrzennej ze stworzonych indywidualnie części, np.:

- pociąg – każde dziecko wykonuje jeden wagonik
- żyrafa/jamnik – każde dziecko wykonuje fragment szyi żyrafy/tułowia jamnika
- wieżowiec z pudełek po butach – każde dziecko wykonuje jedno piętro.

Jednym z założeń pozytywnej dyscypliny jest **wspieranie samodzielności dziecka** (*Nie wyręczaj dziecka, jeśli potrafi zrobić coś samo!*). Kolejne to **doświadczenie konsekwencji działań** – uczenie się na własnych błędach (*Pozwalaj dziecku popełniać błędy. Wskazuj konsekwencje jego błędów. Pozwalaj dziecku doświadczyć konsekwencji jego błędów. Pozwalaj sobie popełniać błędy*). Jeśli wskazujesz dziecku błędy, rób to z szacunkiem dla niego i oceniaj jego zachowania, a nie osobę, np.: *Jesteś dobrym przedszkolakiem, ale tym razem niedokładnie pokolorowałeś rysunek*. Podobnie chwaląc dziecko, a raczej wspierając jego poczucie wartości, koncentruj się na jego zachowaniach i podkreślaj włożony wysiłek, a także kształtuj jego samoocenę, np.: *Dobra robota, włożyłeś w to sporo pracy. Jak ci się podoba to, co zrobiłeś?*

Warunkiem realizacji powyższych założeń jest bezpieczeństwo fizyczne i emocjonalne dziecka. Metoda naturalnych konsekwencji (doświadczenie skutków działań) musi być realizowana w granicach bezpiecznych dla dziecka. Podobnie jego samodzielność powinna być obwarowana bezpiecznymi granicami. Nie można np. pozwolić dziecku doświadczać naturalnych konsekwencji bawienia się na ulicy.

Kolejnym warunkiem realizacji założeń pozytywnej dyscypliny jest wiek dziecka – etap jego rozwoju. Nie wszystkie strategie, które można zrealizować z sześciolatkiem, będzie mógł zrozumieć i wykonać trzylatek. W przypadku młodszych przedszkolaków pomocne mogą być metody odwrócenia uwagi i pozytywnego przekierowania – zmiany rodzaju aktywności.

Ważne jest także uwzględnienie indywidualnych potrzeb dzieci. Np. dziecko z zespołem Aspergera może mieć trudności z rozmową twarzą w twarz (strategia lustra) i w jego przypadku trzeba będzie zastosować inny sposób komunikacji, dostosowany do jego specyficznych potrzeb.

Metody wychowawcze wspierające pozytywną dyscyplinę to:

- **modelowanie** – uczenie się przez obserwację i naśladowanie. Nauczyciel oraz inne dzieci stają się dla dziecka modelami do naśladowania. Badania pokazują, że dzieci są bardziej skłonne do naśladowania zachowań osób, które są dla nich autorytetem i które potrafią nawiązać z nimi pozytywny związek emocjonalny;
- **metoda zadaniowa** – polega na stawianiu dziecku zadań poprzez tworzenie odpowiednich sytuacji, stymulujących dziecko do podejmowania aktywności.

Metody nauczania

Metoda nauczania to sposób postępowania nauczyciela z dziećmi w celu osiągnięcia zamierzonego celu. Dobór metod nauczania uzależniony jest od wieku dzieci, celów, treści i zadań pracy wychowawczo-dydaktycznej, organizacji środków, którymi zamierza się posłużyć nauczyciel w czasie danych zajęć.

Klasyfikacje metod kształcenia wyróżniają takie metody, jak:

1. Metody oparte na słowie

- **Opowiadanie** – w opowiadaniu występuje dynamiczna forma przedstawienia sytuacji polegająca na zaznajomieniu dzieci z jakimiś rzeczami, zjawiskami.
- **Pogadanka** – jej istotą jest kierowana przez nauczyciela rozmowa z dziećmi. Wychowawca zmierza do osiągnięcia sobie znanego celu, stawia pytania dzieciom, na które one udzielają odpowiedzi.
- **Opis** – stosowany jest najczęściej wtedy, gdy nie jesteśmy w stanie naocznie przedstawić jakiegoś przedmiotu lub zjawiska. Wtedy staramy się opisać przedmiot czy zjawisko dokładnie, nie pomijając żadnego istotnego elementu.

2. Metody oparte na działalności praktycznej

- **Metody laboratoryjne** – polegają na przeprowadzaniu eksperymentu pod okiem dorosłego (w naturalnych warunkach). Wyróżniamy metodę laboratoryjną:
  - tradycyjną – np.: badanie śniegu, lodu; mieszanie kolorów
  - problemową – samodzielne wykonywanie eksperymentu, bez wstępnych założeń co do jego skutków.

3. Metody problemowe

– inaczej gry dydaktyczne, które organizują treści kształcenia w modele rzeczywistych zjawisk i sytuacji w celu zbliżenia procesu poznawczego dziecka do poznania bezpośredniego, dzięki dostarczaniu okazji do manipulowania modelem.

- **Burza mózgow** – samodzielne, szybkie wymyślanie przez dzieci zbioru hipotez przy wykorzystaniu myślenia intuicyjnego.
- **Metoda sytuacyjna**, metoda przypadków – rozpatrywanie jakiegoś zjawiska na danym przykładzie.

- **Metoda symulacyjna** – udawanie kogoś (np. nauczyciela); dziecko staje się aktywne poprzez wykonywanie czynności typowych dla naśladowanej osoby.

4. Metody kinestetyczne

– stosowanie mimiki, języka ciała, demonstrowanie pojęć za pomocą gestów i ruchów, przeprowadzanie ćwiczeń polegających na projektowaniu i konstruowaniu, organizowanie wycieczek i zajęć w terenie, wprowadzanie aktywności fizycznej.

5. Metody audytywne

– prowadzenie zajęć z odtwarzaczem, traktowanie muzyki jako źródła relaksu, pobudzenia, wizualizacji.

6. Metody programowane

– z użyciem komputera.

7. Metody eksponujące

– pokaz połączony z przeżyciem, projekcja filmu, obejrzenie sztuki teatralnej.

8. Metody praktyczne

– pokaz z objaśnieniem, metoda projektów.

Proponowane metody kształcenia zawierają elementy metod podających, ale przede wszystkim opierają się na działaniu dziecka. Zgodnie z wytycznymi nowoczesnej dydaktyki, uwzględniającej osiągnięcia psychologii rozwoju dziecka i neurodydaktyki, dziecko w procesie kształcenia musi aktywnie działać i doświadczać, aby zdobyć określone wiadomości i rozwinąć umiejętności. Najnowsze badania neurobiologów pokazują, że intuicja M. Montessori – wypowiadającej w imieniu dziecka zdanie: *Pomóż mi zrobić to samemu* – jej nie myliła. Czytanie i słuchanie aktywizują jedynie wybrane struktury mózgowe, a uaktywnienie dodatkowych zmysłów, przede wszystkim zmysłu dotyku, powoduje stymulację innych, często bardziej efektywnych struktur mózgu.

Przykładowe **metody oparte na aktywności dziecka** to:

Metoda samodzielnych doświadczeń

Metoda ta polega na wzbudzaniu inicjatywy dziecka i tworzeniu warunków do zabawy dowolnej. Dziecko samodzielnie eksploruje otaczające je środowisko, a rolę nauczyciela jest wspieranie go w podejmowaniu nowych wyzwań.

Metoda zadaniowa

Metoda zadaniowa to metoda wychowawczo-dydaktyczna polegająca na stawianiu dziecku zadań poprzez tworzenie odpowiednich sytuacji, stymulujących dziecko do podejmowania aktywności i rozwiązywania problemów. Umożliwia dzieciom działanie i tworzenie, odkrywanie i badanie. Stymuluje proces samodzielnego dochodzenia do wiedzy.

Metoda Dobrego Startu

Metoda Dobrego Startu została opracowana przez M. Bogdanowicz, a zainspirowana metodą Le Bon Départ autorstwa T. Bugnet. Założeniem Metody Dobrego Startu jest zintegrowane rozwijanie funkcji wzrokowych, słuchowych, językowych, dotykowo-kinestetycznych i motorycznych, inaczej integracja percepcyjno-motoryczna w przygotowaniu do nauki czytania i pisanie, kształtowaniu lateralizacji oraz orientacji przestrzennej względem własnego ciała (prawa i lewa strona). Metoda Dobrego Startu ułatwia dzieciom wejście w świat czytania i pisanie, a także wyrównuje zaburzenia rozwojowe u dzieci z ryzykiem dysleksji.

Zajęcia prowadzone Metodą Dobrego Startu zawierają takie elementy, jak:

- ćwiczenia usprawniające orientację w schemacie ciała – np.: dzieci w parach witają się ze sobą prawymi kolanami, lewymi łokciami itd.;
- ćwiczenia orientacji w przestrzeni – np.: dzieci w parach podają sobie polecenia: *Stań za mną, stań obok mnie, usiądź przede mną*;
- ćwiczenia ruchowe – np.: dzieci naśladują szczeniaczki. Biegają na czworakach, turlają się, bawią się piłką, oddychają głośno z wywieszonym językiem;
- ćwiczenia ruchowo-słuchowe – np.: dzieci stoją w kręgu i trzymają linę. Słuchając piosenki, rytmicznie unoszą i opuszczają ręce. Dzieci, które są pieskami, starają się wejść do środka kręgu (do ogródka);
- ćwiczenia ruchowo-słuchowo-wzrokowe – np.: słuchając piosenki, dzieci rytmicznie kreślą litery/znaki literopodobne na tacce z kaszą manną, palcem umoczonego w farbie, grubym i cienkim pisakiem.

Drama

Dramę określić można jako metodę kształcenia, która polega na aktywnej identyfikacji dzieci z fikcyjnymi rolami i sytuacjami. Drama to „zabawa w udawanie” kogoś lub czegoś, jednocześnie pozwalająca dziecku działać i uczyć się. Tak rozumiana drama określana jest jako drama edukacyjna, właściwa czy kreatywna.

Wartość edukacyjna dramy polega na tym, że dzieci budują wiedzę ze „środka” sytuacji – przedszkolaki są zaangażowane w akcję, zwiększa się ich motywacja do działania, rozwiązania problemu. Ponadto drama rozwija twórcze myślenie, inteligencję emocjonalną i kompetencje społeczne. Jest także nieoceniona w budowaniu pewności siebie i przezwyciężaniu nieśmiałości.

Drama dziecięca różni się od „dorosłej” dramy. Dzieci najpierw działają, a później analizują swoje działanie, jeżeli je w tym wesprzemy. Gdy mówimy dziecku: *Jesteś tygrysem*, ono natychmiast staje się tygrysem i nie zastanawia się, czy na pewno tak wygląda i zachowuje się tygrys, tylko zaczyna chodzić, skradać się, skakać, ryczeć tak, jak w jego mniemaniu zrobiłby najprawdziwszy tygrys. Dziecko najpierw jest w roli, a dopiero później może nastąpić analiza działań, werbalizacja przeżyć, uogólnianie i budowanie pojęć. Dzieci mają naturalną umiejętność wchodzenia w role, ponieważ nie przetwarzają roli przez filtr oceny społecznej. Dlatego najbardziej adekwatnym rodzajem dramy dla dzieci w przedszkolu jest tak zwana **drama procesualna**, polegająca na tym, że nauczyciel odgrywa rolę i przedstawia dzieciom fikcyjny świat, „zamieniając” je również w fikcyjne postaci.

Przykład: Nauczyciel zamienia się w pirata i nawołuje swoją załogę (tj. grupę dzieci), aby pomogła mu wyciągnąć kotwicę, żeby wypłynąć w rejs. Dalej dzieci wraz z nauczycielem działają w rolach i rozwiązują inicjowane przez nauczyciela problemy.

Metody pedagogiki twórczości

Kreatywność to cecha, która pozwala dziecku na przekształcanie rzeczywistości i dostosowywanie się do nowych sytuacji. Zabawy rozwijające kreatywność można podzielić (zgodnie z klasyfikacją metod dydaktyki twórczości) na trzy rodzaje:

- zabawy stymulujące ciekawość poznawczą i myślenie pytajne
- zabawy wykorzystujące techniki myślenia dywergencyjnego
- zabawy wykorzystujące analogie i metafory (synektyka).

1. Zabawy stymulujące ciekawość poznawczą i myślenie pytajne

Ciekawość to pierwszy stopień do... wiedzy. Z ciekawości poznawczej bierze się myślenie pytajne (problemowe) – dostrzeganie problemów i stawianie pytań problemowych. Zadaniem nauczyciela jest stworzenie sytuacji problemowych lub zadań zawierających trudność o charakterze intelektualnym, emocjonalnym lub praktycznym.

Przykład: Nauczyciel pokazuje dzieciom fotografię/ilustrację przedstawiającą fragment jakiegoś przedmiotu. Zadaniem dzieci jest postawienie jak największej liczby pytań na temat przedmiotu znajdującego się na ilustracji.

2. Zabawy oparte na myśleniu dywergencyjnym

Myślenie dywergencyjne to procesy poznawcze zachodzące podczas rozwikłania problemu o wielu możliwych rozwiązaniach. Istotnym warunkiem ich pojawienia się jest zadanie o charakterze otwartym (problem twórczy), które nie ma jednego wyjaśnienia.

Zgodnie z czynnikami myślenia dywergencyjnego, opracowanymi przez Guilforda i jego następców, między innymi Torrance'a, zabawy oparte na tego rodzaju myśleniu polegają na:

- generowaniu wielu rozwiązań danego problemu (płynność myślenia):
  - słów (płynność słowna) – *Podaj jak najwięcej słów na głoskę (literę) „b”.*
  - zdań (płynność ekspresyjna) – *Zadaj jak najwięcej pytań zaczynających się od słowa „Kto”.*
  - skojarzeń (płynność skojarzeniowa) – *Powiedz, z czym kojarzy ci się ta chmura* (rysunek przedstawiający chmurę).
  - pomysłów (płynność ideacyjna) – *Co można zrobić, żeby nie zmoknąć na deszczu?*
- wytwarzaniu jakościowo różnych rozwiązań problemu (giętkość myślenia) – *Do czego jeszcze może służyć parasol?*
- dopracowaniu i ulepszaniu pomysłów (elaboracja) – *Dorysuj brakujące części samochodu.*

3. Zabawy wykorzystujące analogie i metafory (synektyka)

Metody dydaktyki twórczości polegające na produkowaniu i wykorzystywaniu metafor i analogii noszą miano synektyki. Analogia jest to związek między dwoma obiektami oparty na podobieństwie; to przeniesienie twierdzeń o jednym przedmiocie na inny przedmiot, na podstawie podobieństwa.

Ćwiczenia synektyczne opierają się na trzech rodzajach analogii: analogiach bezpośrednich, analogiach osobistych i oksymoronach:

- analogia bezpośrednia to porównanie dwóch obiektów lub pojęć, np.: *Śnieg jest biały jak..., Przedszkole jest jak...*
- analogia osobista polega na wejściu w rolę porównywanego obiektu i rozpatrywaniu problemu z jego perspektywy, np. ćwiczenie przy muzyce: *Stań się rzeką. Opowiedz, jaką jesteś rzeką. Jakie masz odczucia, co się z tobą dzieje?*
- oksymoron to wyrażenie składające się dwóch przeciwstawnych językowo lub kulturowo słów, np. *Narysuj/pokaż zwierzę, które jest podobne do bezsilnej siły?*

Metoda projektów

Metoda projektów polega na tym, że zespół osób samodzielnie inicjuje, planuje i wykonuje pewne przedsięwzięcie oraz ocenia jego wykonanie. W przedszkolu dzieci planują i wykonują projekty pod opieką nauczyciela. Realizatorami projektu mogą być kilkoro wychowanków, wszystkie dzieci z danej grupy lub z całego przedszkola. Punktem wyjścia jest pewna sytuacja problemowa, zamierzenie, podjęcie jakiejś inicjatywy, wytyczenie określonego celu. Punktem dojścia – szeroko rozumiany produkt: album, kącik, danie kulinarne, przedstawienie, prezent dla mamy/taty itd.

Fazy realizacji projektu:

- Zainicjowanie projektu, stworzenie sytuacji otwartej na wiele możliwości. W tym celu można wykorzystać rozmaite techniki myślenia twórczego: burza mózgów, burza pytań, zastosowanie metafory.
- Dyskusowanie nad propozycjami realizacji projektu i wybór jednej z nich.
- Opracowanie planu działania: Kto i za co będzie odpowiedzialny? Jakie są terminy realizacji poszczególnych etapów? Jakie mogą wystąpić problemy? Jaki będzie produkt końcowy?
- Wykonanie projektu.
- Zakończenie projektu – prezentacja wyników pracy.

Metoda projektów uczy przedsiębiorczości, samodzielności, współdziałania w zespole, a także planowania i doprowadzania aktywności do końca.

Metoda Ruchu Rozwijającego W. Sherborne

Metoda Ruchu Rozwijającego W. Sherborne oparta jest na ćwiczeniach i zabawie, relacjach z drugą osobą. Dzięki niej następuje rozwijanie przez ruch świadomości własnego ciała, świadomości przestrzeni i działania w niej, dzielenia tej przestrzeni z innymi i nawiązywania z nimi kontaktu.

Metoda ta stosowana jest w celu wspomagania rozwoju psychoruchowego. Obejmuje zestaw ćwiczeń wywodzących się z wczesnodziecięcych zabaw rodziców z dziećmi. Zabawy oparte na tej metodzie są doskonałą okazją do rozwijania u dziecka pozytywnego stosunku do samego siebie i do świata. Prowadzone są w formie zajęć indywidualnych, w parach oraz z całą grupą. Uczestnictwo w zajęciach tego typu wpływa korzystnie na rozwój emocjonalny, społeczny, poznawczy i ruchowy dziecka.

Metodą tą rozwijamy u dzieci m.in. poczucie bezpieczeństwa, zaufanie do siebie i partnera; kształtujemy u dzieci obraz ich samych; doskonalimy płynność ruchów, koncentrację uwagi, sprawność ruchową; rozwijamy wyobraźnię i pamięć. Celem tej metody jest doświadczenie ruchu, kontaktu emocjonalnego, fizycznego, poznanie własnego ciała.

W metodzie wyróżniamy kilka grup ćwiczeń:

- ćwiczenia nawiązywania kontaktu emocjonalnego
- ćwiczenia współpracy z innymi
- ćwiczenia wyrabiające pewność siebie
- ćwiczenia ułatwiające poznanie własnego ciała
- ćwiczenia twórcze.

Metoda C. Orffa

Podstawami tej metody są kształcenie poprzez zabawę, rozwijanie muzykalności dzieci, integracja muzyki, słowa i ruchu. Jako wszechstronny i atrakcyjny sposób kształcenia jest często i chętnie wykorzystywana w muzykoterapii. Formami zajęć są: gra na instrumencie, improwizacja wokalna, wokalnoinstrumentalna i ruchowa, słuchanie muzyki, ruch, który jest spontanicznym poruszaniem się przy muzyce.

Kinezylogia edukacyjna P. Dennisona

Metoda ta – zwana także „gimnastyką mózgu” – polega na wykonaniu zestawu ćwiczeń, które mają pomóc dzieciom z trudnościami z czytaniem, pisanem, zapamiętywaniem, a także z nawiązywaniem kontaktów z otoczeniem. Wspiera również układ odpornościowy. Bardzo dobrze sprawdza się w pracy z dziećmi niepełnosprawnymi.

Ćwiczenia z zakresu kinezylogii edukacyjnej usprawniają koordynację psychoruchową oraz pamięć i koncentrację, poprawiają efektywność pracy z dziećmi z ryzyka dysleksji, dysgrafii.

Metoda aktywnego słuchania muzyki B. Strauss

Przybliżanie dzieciom muzyki klasycznej odbywa się tu poprzez „aktywne słuchanie”. Dzieci wykonują proste układy rytmiczno-taneczne proponowane przez nauczyciela. Z dziećmi młodszymi wykonujemy ruchy ilustrujące krótkie opowiadania związane z utworem muzycznym.

Zabawy te są dobrym wprowadzeniem do zastosowania w zabawach tradycyjnych instrumentów perkusyjnych oraz instrumentów drewnianych, takich jak: tarki, patyczki, pudełka akustyczne lub „przeszkadzajki” wykonane samodzielnie z nakrętek od butelek. Dziecko bierze aktywny udział w słuchanym utworze muzycznym jako współwykonawca lub dyrygent.

Metoda M. i A. Kniessów

Jest to rodzaj gimnastyki rytmicznej polegającej na nieustannym poszukiwaniu nowych form i rodzajów ruchu. Dominujące w tej metodzie są ruch, muzyka oraz nietypowe przybory, jak: bijaki, szarfy, wstążki na patykach, połówki kokosów, grzechotki, bębenki i dzwoneczki.

W metodzie tej jest możliwość użycia do ćwiczeń ruchowych dwóch przyborów jednocześnie przez jedną osobę. Impulsem do wykonywania zadań jest muzyka, a nie słowo, co ma ogromny wpływ na płynność i intensywność ruchu.

Metoda ta pozwala rozwijać poczucie rytmu i koordynację ruchową. Wywołuje radość wynikającą z zabawy przy muzyce z użyciem barwnych przyborów do ćwiczeń (zawsze po dwie sztuki w celu harmonijnego rozwoju prawej i lewej strony ciała).

Metoda wspomagania rozwoju umysłowego E. Gruszczyk-Kolczyńskiej i E. Zielińskiej

Praca ta metodą:

- kształtuje odporność emocjonalną potrzebną do pokonywania trudności
- wspomaga rozwój inteligencji operacyjnej
- rozwija umiejętności matematyczne w naturalnych sytuacjach życia codziennego (podczas nadarzających się okazji).

Treści ujęte są w bloki tematyczne, ułożone w porządku rozwojowym: rytmy, orientacja przestrzenna, przewidywanie następstw, liczenie, klasyfikowanie, stałość liczby elementów, numerowanie, długość, intuicje geometryczne, mierzenie, ważenie, układanie zadań z treścią.

Najważniejsza w tej metodzie jest nauka oparta na osobistych doświadczeniach stanowiących podstawę do tworzenia przez dziecko pojęć i kształtowania umiejętności. Rozwija myślenie, hartuje dziecięcą odporność, uczy przewidywania skutków, a także słownego określania własnych spostrzeżeń oraz sensu wykonywanych czynności, mówienia o wykonywanych działaniach. Sprzyja koncentracji uwagi i dostrzeganiu tego, co jest istotne.

Metoda pedagogiki zabawy

Metoda ta pozwala na rozwój aktywności twórczej dziecka. Wspierana edukacją kreatywną, która wpływa na wzajemne relacje między dziećmi, podnosi poziom zaufania, pobudza emocje, wyobraźnię, integrując grupę przez działanie. W zabawach tych eliminuje się rywalizację. Działania zakładają dobrowolność uczestnictwa. Dziecko w ten sposób pozbywa się stresu i niepewności, zaczyna być bardziej otwarte na innych, nabywa wiary we własne siły, jest zadowolone i chętnie uczestniczy w działaniach. Elementami, które przyczyniają się do lepszej komunikacji, są ruch, słowo i plastyka.

Takie współdziałanie w grupie – rozwiązywanie wspólnych problemów i wymiana myśli – ma ogromny wpływ na integrację grupy. Dziecko podczas zabawy uczy się, poznaje ciągle coś nowego. W zabawie tworzy wszystko to, o czym marzy, lub jest takie, jakie pragnie być. W ten sposób wspieramy ogólny rozwój dziecka – jego funkcje poznawcze.

Pedagogika zabawy wybiera z repertuaru zabaw tylko te, które spełniają określone warunki:

- dobrowolność uczestnictwa
- uwzględnienie wszystkich poziomów komunikowania
- unikanie rywalizacji
- demokracja
- posługiwanie się różnorodnymi środkami wyrazu
- zapewnienie klimatu zaufania, pozytywne przeżycie jako wartość.

Pedagogika zabawy wykorzystuje różnego rodzaju zabawy w realizacji opisanych celów edukacyjnych. Nazwy zabaw pochodzą albo od rodzaju aktywności uczestników zabawy (np. słowne, ruchowe, muzyczne, plastyczne, tematyczne), albo od funkcji, którą mają pełnić (np. integracyjne, twórcze, terapeutyczne). Wśród nich znajdują się metody kształcenia opisane w klasyfikacjach metod dydaktycznych, które można włączyć do pedagogiki zabawy, jeżeli tylko spełniają podstawowe kryterium zabawy – są dobrowolnie podejmowanym działaniem dzieci wiążącym się z przyjemnością.

Elementy pedagogiki M. Montessori

M. Montessori opracowała koncepcję pedagogiki, która traktuje dziecko jako człowieka samodzielnego, pełnego energii i spontaniczności. Dziecko uczy się tutaj według swojego rytmu pracy, w miarę swoich

indywidualnych możliwości, a jednocześnie wspólnie z innymi. Montessori nie neguje żadnych klasycznych metod nauczania – udoskonala je, dając dzieciom możliwość przeżycia doświadczeń i proponując nauczanie przez odkrywanie. Metoda ta jest bezpośrednio skierowana na dziecko. Uwzględnia jego potrzeby, spontaniczność, aktywność, samodzielność w podejmowaniu działań – dąży tym samym do niezależności od dorosłych. Dzięki tej metodzie dzieci rozwijają:

- wiarę w siebie, poczucie własnej wartości
- kooperację i odpowiednie zachowania w kontaktach z innymi
- pozytywne nastawienie do życia i otaczającego świata.

Ważnym elementem w tej metodzie jest swobodna praca z materiałem rozwojowym, która wpływa decydująco na wszystkie procesy nauczania. Dzieci uczą się same podejmować inicjatywę w działaniu, np. wybierają miejsce, planują, porządkują i odkładają materiały na swoje miejsce po skończonej pracy. W ten sposób mają możliwość decydowania o tym, czym chcą się zająć w danej chwili – nie czekają na inicjatywę nauczyciela.

Wdrożone do swobodnej pracy podejmują działania indywidualnie i włączają się w grupę – proces ten odbywa się drogą naturalną. Potrafią przestrzegać ustalonych zasad. Natomiast poprzez możliwość samokontroli uczą się szacowania swoich postępów i wytrzymałości. W ten sposób dzieci doskonalą strategię pracy – wybierają materiał, planują działanie, zbierają informacje i samodzielnie rozwiązują problem.

Aby dzieci mogły rozwijać się zgodnie z tą koncepcją, należy udostępnić potrzebne elementy – odpowiednio przygotować miejsce, w którym będą przebywały. **Otoczenie** dzieci powinno być dostosowane do ich potrzeb. Ono właśnie ma ogromny wpływ na rozwój fizyczny, psychiczny, intelektualny, społeczny, emocjonalny i duchowy:

- **rozwój fizyczny** – kolorystyka, naturalne kolory oddają atmosferę domową; meble, dostosowane do potrzeb i wielkości dzieci, umożliwiają swobodę i bezpieczne poruszanie się; kwiaty i zwierzęta (niewywołujące alergii) wzbudzają zainteresowanie i troskę – wszystkie elementy stymulują wewnętrzne siły dzieci
- **rozwój psychiczny** – porządek i logika, które panują w odpowiednio przygotowanym otoczeniu dzieci, stanowią ramy wolności, jaką nauczyciel daje swoim wychowankom; zgromadzone przedmioty i materiały wywołują zainteresowanie, są bodźcem do podejmowania działania; dzieci dzięki temu kształtują umiejętność skupienia uwagi nad wykonywaną czynnością, co jest warunkiem rozwoju psychicznego
- **rozwój intelektualny** – stymulowany jest on między innymi przez wybór materiału, znajdującego w otoczeniu; są to materiały: praktyczne i sensoryczne, matematyczne, językowe i związane ze wszechświatem – każdy z nich ma określone miejsce i występuje tylko raz; obiekty, ułożone według stopniowania trudności, atrakcyjne i kompletne, pobudzają wszystkie zmysły
- **rozwój społeczny** – dziecko rozwija się społecznie poprzez kontakt w jednej grupie z dziećmi w różnym wieku oraz z dorosłymi; dzieci starsze opiekują się młodszymi, ucząc się w ten sposób współpracy i odpowiedzialności; kształtują cierpliwość, uwzględniając potrzeby innych
- **rozwój emocjonalny** – w grupie montessoriańskiej panuje przyjazna atmosfera; życzliwy nauczyciel dostrzega potrzeby indywidualne każdego dziecka – wpływa to na pozytywne nastawienie dzieci do działania i ich bezpieczeństwo, a brak rywalizacji kształtuje pewność siebie i wiarę we własne siły; w tak harmonijnie funkcjonującym otoczeniu dziecko staje się silną jednostką, dobrze odnajdującą się w grupie
- **rozwój duchowy** – otoczenie wspiera takie wartości, jak miłość, bezpieczeństwo; wpływa na zdrowy i harmonijny rozwój; dziecko ma poczucie wspólnoty, która jest warunkiem wewnętrznego spokoju; otoczenie pozwala kształtować pewnego siebie, odpowiedzialnego i pełnego ciekawości człowieka, który gotowy jest dzielić się swoją wiedzą z innymi i nieść im pomoc.

Metody nauki czytania i pisania w przedszkolu

Czytanie i pisanie są czynnościami w pełni świadomymi. Aby je opanować, dziecko musi zdawać sobie sprawę z ich struktury, znać ich elementy składowe, sposoby realizacji składających się na nie różnych działań – to wszystko wymaga zorganizowanego nauczania.

Proces czytania angażuje podstawowe funkcje psychofizyczne: słuchową, artykulacyjną, wzrokowo-przestrzenną. A czynność pisania – jeszcze motoryczną. Wszystkie wymienione funkcje zapewniają prawidłowy przebieg czynności czytania i pisania.

Czytanie rozpoczyna się od spostrzegania zespołu liter, które muszą zostać zidentyfikowane i dokładnie zróżnicowane pod względem kształtu i położenia. Następnie należy je przełożyć na system dźwięków, czyli na obrazy słuchowo-artykulacyjne, aby na tej podstawie rozpoznawać ich znaczenie.

Pisanie polega na uświadomieniu sobie słów, które mają być napisane, następnie przeprowadzeniu analizy słuchowej w celu przełożenia na system dźwięków (fonemów), przyporządkowania im odpowiednich liter (grafemów) oraz zapisania ich za pomocą ruchów ręki z użyciem narzędzi pisarskich. Podczas wykonywania tych czynności dziecko zastanawia się przede wszystkim nad dźwiękami i literami, za których pomocą mają być zapisane słowa.

Czytanie to odszyfrowywanie znaczenia zapisanych słów, natomiast pisanie – zaszyfrowywanie słów przy użyciu symboli graficznych. Na początku opanowania tych czynności każde ich ogniwo uświadamiane jest odrębnie i oddzielnie wykonywane. Dziecko pokonuje wówczas wiele trudności. W miarę przyswajania czynności poszczególne ogniwa łączą się, wykonywane są płynniej, bez wysiłku, aż dochodzi do pełnej automatyzacji, kiedy to przebieg procesów przestaje być uświadamiany. Wymaga to jednak bardzo długiego okresu ćwiczeń. Czytanie to dotarcie do znaczenia przekazu – zrozumienie informacji; to odkrywanie znaczenia znaków, kodów. Jednak żeby zdobyć tę zdolność, dziecko powinno nabrać pewnych umiejętności szczegółowych, które rozwijane są podczas każdego zajęcia przedszkolnych. Należą do nich:

- umiejętności wzrokowe – służące rozróżnianiu obiektów, wyodrębnianiu szczegółów z całości
- umiejętności słuchowe – pozwalające na rozróżnianie dźwięków, słów, wyodrębnianie głosek (samogłosek i spółgłosek)
- umiejętności ruchowe – dzięki którym możliwa jest orientacja przestrzenna: zlokalizowanie jakiegoś obiektu w otoczeniu, względem drugiego obiektu
- umiejętności intelektualne – kojarzenie faktów, logiczne rozumowanie, koncentracja.

Wszystkie umiejętności dzieci zdobywają od najmłodszej grupy przedszkolnej, natomiast w starszych grupach powinny utrzymywać je przy okazji wprowadzania w świat słowa pisanego – czytania. Zadaniem przedszkola jest przygotowanie dzieci do nauki czytania i pisania poprzez tworzenie sytuacji wspartych odpowiednimi materiałami. Już najmłodsze przedszkolaki powinny mieć możliwość oglądania książek z obrazkami, wspólnego tworzenia plakatów, listów czy pocztówek, przeglądania albumów i czasopism dla dzieci.

Przykładowe ćwiczenia usprawniające analizę i syntezę słuchową

- **analiza i synteza wyrazowa zdania**
  - wyodrębnianie zdań z potoku żywej mowy (kształtowanie pojęcia zdania)
  - układanie zdań do obrazków i różnych sytuacji, na podany temat, z określonymi wyrazami
  - dzielenie zdań prostych na wyrazy, liczenie wyrazów w zdaniu
  - rozwijanie zdań, rozbudowa zdania wyjściowego (kształtowanie pojęcia wyrazu)
  - odróżnianie zdań od pojedynczych wyrazów
  - dopełnianie zdań wyrazem, tworzenie rymowanek
  - porównywanie zdań krótkich i długich
- **analiza i synteza sylabowa wyrazu**
  - wprowadzenie wzorca operacji dzielenia wyrazów na sylaby (kształtowanie pojęcia sylaby)
  - dzielenie wyrazu na sylaby, liczenie sylab w wyrazie
  - wyodrębnianie sylab na początku, na końcu i w środku wyrazu
  - budowanie wyrazów z sylab
  - wykonywanie poleceń zadanych sylabami
  - kończenie wyrazu zaczynającego się daną sylabą
  - podawanie wyrazów rozpoczynających się końcową sylabą wyrazu poprzedniego
  - rozwiązywanie rebusów obrazkowych
  - rysowanie lub wskazywanie przedmiotów, których nazwy zawierają dane sylaby

- **analiza i synteza głoskowa wyrazu**
  - wprowadzenie wzorca operacji wyodrębniania głosek w wyrazie (kształtowanie pojęcia głoski)
  - wyróżnianie głosek w wyrazie w nagłosie, w wygłosie i w śródgłosie
  - wyodrębnianie głoski na początku wyrazu
  - dobieranie obrazków lub wskazywanie przedmiotów, których nazwy rozpoczynają się daną głoską
  - grupowanie lub rysowanie przedmiotów rozpoczynających się tą samą głoską
  - budowanie wyrazów na podstawie podanej głoski początkowej.

Przykładowe ćwiczenia usprawniające analizę i syntezę wzrokową oraz orientację przestrzenną

- **rozpoznawanie obrazków i ich elementów**
  - dobieranie dwóch jednakowych elementów
  - domino obrazkowe
  - loteryjki obrazkowe
- **różnicowanie przedmiotów i figur**
  - różnicowanie pod względem położenia w przestrzeni, wielkości, koloru
  - porównywanie figur geometrycznych różniących się pewnymi cechami
  - wyszukiwanie w otoczeniu przedmiotów lub elementów o podanym kształcie
- **określenie położenia przestrzennego**
  - określanie położenia przestrzennego względem innego obiektu (lub innych obiektów): *wyżej, niżej, pod, nad, obok, za, na, między*
  - określanie kierunków: *na prawo, na lewo, do przodu, do tyłu, w górę, w dół*
- **określanie stosunków między obiektami** (*duży – mały, wysoki – niski, cienki (chudy) – gruby, wąski – szeroki itp.*)
- **manipulowanie i komponowanie różnych wzorów**
  - układanie figur zgodnie ze wzorem
  - odwzorowywanie figur z pamięci (bez wzoru)
  - układanie wzorów według instrukcji słownej
  - odwzorowywanie graficzne szlaczek, ornamentów przy użyciu szablonów
  - odtwarzanie kształtów przez łączenie punktów
  - zamalowywanie oznaczonych pól
  - malowanie rysunków konturowych.

Przykładowe ćwiczenia graficzne

- **odtworzenie graficzne prostych kształtów**
  - uzupełnianie graficzne brakujących elementów
  - wodzenie palcem po konturach rysunków
  - odtwarzanie szeregowo różnych kształtów (rytmy)
  - kreślenie linii prostych, falistych, form kolistych oraz różnych kombinacji
  - łączenie punktów w kierunku od lewej do prawej
- **identyfikacja i różnicowanie elementów literopodobnych**
  - dobieranie w pary identycznych elementów
  - segregowanie elementów i liter według kształtu
  - odwzorowywanie elementów literopodobnych w kratkach, jednej linii, trzech liniach
  - rozpoznawanie kształtów liter podczas manipulowania stemplami, alfabetem ruchomym
  - odczytywanie różnych zapisów symbolicznych.

Nauka czytania w przedszkolu ma dwa etapy:

- etap przedliterowy – kształtowanie gotowości do czytania, na tym etapie dominuje dźwięk, głoska
- wprowadzenie elementów czytania – operowanie obrazem, literą.

Obydwa te etapy są bardzo ważne i wzajemnie połączone. Dobre przygotowanie dzieci w pierwszym etapie zapewnia zadowalające efekty w drugim. Etap wstępny to podstawa, od której zależą dalsze wyniki. Dlatego należy usprawniać działanie analizatorów wzrokowego i słuchowego. Jeżeli dziecko dobrze radzi sobie z analizą dźwiękową wyrazu o prostej budowie fonetycznej, nie będzie miało problemu z przyporządkowaniem litery do wybrzmiewanej głoski.

Metody nauki czytania

- **Metody syntetyczne** – koncentracja na opanowaniu umiejętności czytania w sensie technicznym, polegającym na przechodzeniu od liter (dźwięku) do całości (wyrazu, zdania) – metody: alfabetyczna, fonetyczna, sylabowa.
- **Metody analityczne** – skupiają się na rozumieniu czytanych tekstów, polegają na prezentowaniu jednostek językowych mających określone znaczenie, łączą analizę słuchową z analizą wzrokową – metody: wyrazowa, zdaniowa.
- **Metody analityczno-syntetyczne** – uznawane są za najbardziej skuteczne metody nauki czytania; połączenie metod analitycznych i syntetycznych umożliwiło z jednej strony poznawanie liter, a drugiej strony rozumienie czytanego tekstu. Punktem wyjścia metod analityczno-syntetycznych jest wyraz lub zdanie. Za pomocą analizy słuchowej lub wzrokowej następuje przejście od zdania do wyrazu lub od wyrazu do sylaby, głoski czy litery. Z wyrazu lub ze zdań najpierw słuchowo wyodrębnia się odpowiednio głoski – początkowo samogłoski, a później spółgłoski. Z chwilą opanowania umiejętności analizy słuchowej i wzrokowej dokonuje się identyfikacji głosek – liter. Później następuje powrót do syntezy, która ułatwia zrozumienie treści poprzez rozszyfrowanie znaczenia wyrazów, a potem zdań. Poznanie nowej litery powinno być powiązane z poznaniem już samogłoskami i spółgłoskami.
- **Metody globalne** – poznawanie wyrazu, części zdania, zdania odbywa się na podstawie ich wyglądu ogólnego, czyli całościowego obrazu graficznego; najważniejsze jest znaczenie tekstu, a nie formalna strona czytania.

Naukę czytania możemy jeszcze urozmaicić, wprowadzając innowacyjne metody pozwalające dziecku nabyć określone umiejętności poprzez zabawę i spontaniczne działanie. Jako przykład podajemy **metodę odmienną nauki czytania dr I. Majchrzak** – czyli tajemniczą inicjację dziecka w świat pisma wykorzystującą jego imię.

Autorka tej metody uważa, że dziecko przez własne imię, z którym się utożsamia, rozbudzi swoje zainteresowanie pisaniem i czytaniem. Metoda ta od początku odwołuje się do emocji dziecka – czyli własnego JA, które stanowi centrum zainteresowania. Dziecko siedzi po lewej stronie nauczyciela, tak aby mogło obserwować ruchy jego prawej ręki. Na kartce nauczyciel pisze poszczególne litery imienia dziecka i jednocześnie je wypowiada. Dziecko dokładnie przygląda się zapisowi swojego imienia. Następnie nauczyciel pokazuje wizytówkę z imieniem dziecka i zaprasza je do szukania takich samych liter oraz różnic w literach. Po pewnym czasie nauczyciel na oddzielnych karteczkach pisze wszystkie litery imienia dziecka i miesza je. Dziecko ma za zadanie ułożyć litery w odpowiedniej kolejności, czyli samodzielnie stworzyć wizytówkę, którą umieści w widocznym, wybranym przez siebie miejscu (np. na ścianie).

I. Majchrzak w swojej metodzie wyróżnia następujące etapy:

- **I etap – inicjacja**

Etap ten powinien przebiegać bez pośpiechu. Nie wyręcza się dziecka, pomagamy mu, jeżeli jest to potrzebne, ale nie dąży się za wszelką cenę do wykonania zadania – czyli ułożenia imienia z napisanych na karteczkach liter. Jeśli dziecko będzie gotowe i stworzy swoją wizytówkę, umieszcza ją w widocznym miejscu. Dzięki tym działaniom wzmacnia poczucie własnej tożsamości, dostrzega różnice w kształcie liter, zauważa związek pomiędzy literą a dźwiękiem (znakiem graficznym a głoską).

Następnie dzieci uczestniczą w zabawach polegających na rozpoznawaniu i odnajdywaniu napisanych na karteczkach imion koleżanek i kolegów, np.: sprawdzanie obecności, zabawa w listonosza – dostarczanie wizytówek-listów, deszcz wizytówek – wyszukiwanie wśród wszystkich imion wizytówki swojej lub innego dziecka.

Kolejnym działaniem każdego dziecka jest składanie swojego imienia z liter napisanych na oddzielnych kartonikach – najpierw według wzoru, a później z pamięci. Ćwiczenia powtarzamy wiele razy. Na koniec dziecko wyszukuje litery ze swojego imienia w zademonstrowanym w sali alfabecie.

- **II etap – ściana pełna liter**

Na ścianie nauczyciel umieszcza cały alfabet, wszystkie jego litery – duże, małe, drukowane i pisanne. W skład ściany pełnej liter wchodzi alfabet i wizytówki dzieci. Następnie rozpoczyna się cykl zabaw, podczas których nauczyciel prezentuje kolejne litery alfabetu. Przedstawione litery dziecko oznacza na swojej wizytówce kuleczką z plasteliny. Każda litera zostaje opisana ze względu na jej kształt i brzmienie.

Na tym etapie dziecko:

- zna brzmienie swojego imienia i imion kolegów
- spostrzega różnicę między literami
- przyswaja sobie ortografię
- porównuje dźwięk z obrazem graficznym
- odkrywa, że każdą literę wymawia się w inny sposób.

- **III etap – nazywanie świata**

Teraz następuje dopasowywanie nazw do przedmiotów i innych obiektów z otoczenia. Podczas takiej zabawy dzieci rozpoznają kształt i brzmienie liter alfabetu w różnych kombinacjach.

- **IV etap – sesje czytania**

Tu mają miejsce gry i zabawy czytelnicze, np.:

- dobieranie wyrazów, następnie zdań do odpowiedniego obrazka
- inscenizacja „Oto lalka, która siedzi u lekarza”
- wykonywanie poleceń nauczyciela zapisanych na kartce
- odczytywanie zagadek i udzielanie odpowiedzi w formie pisanej lub plastycznej
- układanie zdań zgodnie z kolejnością wydarzeń w historyjce, opowiadaniu.

Formy organizacyjne pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu

W dydaktyce wyróżnia się trzy podstawowe organizacyjne formy kształcenia: pracę zbiorową (frontalną), pracę jednostkową (indywidualną) i pracę grupową.

Praca zbiorowa (frontalna) dotyczy pracy nauczyciela ze wszystkimi dziećmi jednocześnie. **Praca jednostkowa** ma miejsce wtedy, gdy dziecko, korzystając z pomocy nauczyciela, realizuje zadanie niezależnie od grupy. Praca jednostkowa pozwala na zróżnicowanie treści kształcenia i stopnia trudności zadania dydaktycznego, a co za tym idzie, dostosowanie programu kształcenia do możliwości i zainteresowań przedszkolaka. **Praca grupowa** polega na podziale dzieci na mniejsze grupy. Może to być praca grupowa jednolita (wszystkie grupy rozwiązują równocześnie te same problemy dydaktyczne), praca grupowa zróżnicowana (grupy równocześnie wykonują różne zadania), praca grupowa mieszana.

Teoria kształcenia zakłada łączenie pracy jednostkowej, zbiorowej i grupowej na zajęciach, ponieważ każda z tych prac daje określone rezultaty i dopełnia pozostałe. Zatem nauczyciel w przedszkolu pracuje zarówno ze wszystkimi dziećmi jednocześnie, jak i wspiera indywidualne działania wychowanków, a także organizuje pracę w grupach – odpowiednio do celów zajęć.

Formy pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu to:

- zabawy swobodne (dowolne)
- zabawy zorganizowane
- czynności samoobsługowe dzieci

- czynności porządkowe
- uroczystości w przedszkolu
- spacer i wycieczki.

Podstawową formą aktywności dziecka jest **zabawa**. Zabawa uznawana jest za dobrowolne działanie wiążące się z przyjemnością i będące celem samym w sobie. Dla dziecka jest ona główną aktywnością, dzięki której przystosowuje się do świata i jednocześnie przystosowuje świat do własnych potrzeb.

Za cechy zabawy W. Okoń uznaje:

- **fikcyjność** – działania uczestników zabawy odbywają się w fikcyjnej (wymyślonej, wykreowanej) rzeczywistości
- **istnienie norm** – każda zabawa ujęta jest w pewne normy, które są szczególnie ważne w zabawach grupowych; rozumienie norm zależy od etapu rozwoju dziecka, np. podczas zabawy w chowanego dziecko 3-letnie będzie chowało się za każdym razem w tym samym miejscu, a jeśli osoba szukająca zbyt długo „nie będzie mogła” je znaleźć, wtedy dziecko zawoła: *Tu jestem!*
- **dobrowolność** – zabawa przestaje być zabawna, jeżeli uczestnicy biorą w niej udział pod przymusem, udział w zabawie jest dobrowolny; ważna jest tutaj motywacja do zabawy
- **wyodrębnienie czasu i przestrzeni** – aktywność zabawowa odbywa się w określonym przez uczestników czasie i przestrzeni – mogą one być zgodne z rzeczywistym czasem i przestrzenią albo zupełnie odmienne, np. akcja zabawy odbywa się dawno temu, w czasach smoków i księżniczek, albo za kilkanaście lat, kiedy dzieci są już dorosłymi ludźmi; może dzieć się w miejscu, w którym aktualnie znajdują się uczestnicy zabawy, ale może także zostać przeniesiona w inne miejsce, do innego kraju, a nawet na inną planetę
- **element niepewności** – działania dzieci w zabawie są improwizowane, stąd elementy niepewności, oczekiwania i niespodzianki, które budują napięcie w zabawie
- **bezproduktywność zabawy** (warunkowo) – ponieważ podstawowym celem zabawy jest sama zabawa i płynąca z niej przyjemność, część zabaw może być bezproduktywna (np. huśtanie się na huśtawce); jest to jednak cecha warunkowa, a nawet kontrowersyjna, bo jak wiemy z teorii integracji sensorycznej, nawet huśtanie się na huśtawce realizuje ważne cele w zakresie integracji sensorycznej (SI).

Kategorie zabawy

Biorąc pod uwagę kryterium rozwojowe zabawy, można wyróżnić za A. Birch i T. Malim następujące rodzaje zabaw:

- **zabawa samotna** (do 18 miesięcy/2 lat) – dziecko bawi się samo, wykorzystując zabawki i inne przedmioty
- **zabawa równoległa** (od 2 do 4 lat) – dzieci w tym wieku najczęściej bawią się równolegle (obok siebie), czasami obserwują i naśladują siebie nawzajem, ale nie wchodzą w interakcje
- **zabawa uspołeczniona** (od 4 roku życia) – dzieci bawią się wspólnie.

Jak widać, rodzaje zabaw dziecka uzależnione są od etapu jego rozwoju. Trzeba zatem dostosowywać zabawy do wieku dziecka. Jednak zdaniem wielu badaczy należy wyprzedzać stopień rozwoju i dzięki temu go wspierać. L. Kohlberg i R. Mayer podkreślają, że środowisko wychowawcze powinno aktywnie stymulować rozwój. Ułatwienie dziecku przejścia do następnego stopnia rozwoju wymaga: diagnozowania stadium, dopasowania stymulacji do zdiagnozowanego stadium – wystawiania dziecka na sposoby rozumowania o jedno stadium wyżej od obecnego, stymulowania aktywności.

Wprowadzanie dziecka w rodzaje aktywności (zabaw) należących do kolejnego stadium rozwojowego mieści się także w pojęciu *wyprzedzania rozwoju* L. Wygotskiego. Oznacza to, że bawiącemu się samotnie dwulatkowi należy zapewniać towarzystwo innych dzieci, a z trzylatkiem starać się wchodzić w interakcje podczas zabaw i uczyć współdziałania oraz przestrzegania reguł.

Ze względu na rodzaj aktywności dziecka zabawy można podzielić na:

- **manipulacyjne** – zabawy polegające na manipulowaniu przez dziecko (przesuwaniu, przekładaniu, dotykaniu itd.) zabawkami oraz różnymi przedmiotami z jego otoczenia; są jednymi z pierwszych rodzajów zabawy mającymi ogromne znaczenie dla rozwoju motoryki i myślenia dziecka

- **tematyczne** – polegają na bawieniu się „w coś” lub „w kogoś”; określony temat wyznacza ich charakter i przebieg; zabawy tematyczne to inaczej zabawy w role czy zabawy dramatyczne
- **konstrukcyjne** – zabawy, w wyniku których powstaje określony wytwór; są to takie zabawy, jak: budowanie z klocków, lepienie z piasku, wznoszenie budowli z pudełek kartonowych i innych materiałów
- **badawcze** – polegają na sprawdzaniu właściwości rzeczy i zjawisk, np.: obserwowanie stanów skupienia wody w trakcie zabawy kostkami lodu, określanie tworzywa przedmiotów podczas zabawy magnesem
- **dydaktyczne** – podstawową cechą zabaw dydaktycznych jest to, że nie są one wynikiem swobodnego działania dzieci, lecz opracowują je wychowawcy do określonych celów kształcenia (np.: domino obrazkowe, gry memory, karty dialogowe i edukacyjne)
- **ruchowe** – wpływają pozytywnie na kondycję motoryczną dziecka, a ruchowe zabawy grupowe rozwijają dodatkowo umiejętności współdziałania i przestrzegania reguł (np.: berek, podchody, zabawa ze skakanką, zabawa z piłką, taniec).

Trudno dokonać rozłącznego podziału zabaw, ponieważ zabawa badawcza może być jednocześnie zabawą dydaktyczną, ruchową i manipulacyjną. Ponadto wraz z rozwojem metodyki kształcenia przedszkolnego powstają nowe rodzaje zabaw związane ze szczegółowymi kierunkami w pedagogice przedszkolnej.

DIAGNOZOWANIE ROZWOJU DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Diagnoza dziecka a wspieranie rozwoju

Rozwój jest procesem, w którym obserwujemy zmiany prowadzące do lepszego funkcjonowania dziecka. Aby wychwycić te zmiany, należy dokonać diagnozy rozwoju dziecka.

Nauczyciel wychowania przedszkolnego jako badacz-praktyk wykorzystuje w swojej pracy badania służące opisowi sytuacji wychowawczej i diagnozowaniu potrzeb indywidualnych wychowanków oraz ewaluacji procesu edukacyjnego. Trafna, rzetelna i systematyczna diagnoza pewnych zjawisk, procesów, czynności i faktów zachodzących w procesie edukacyjnym pomaga w przygotowaniu pracy edukacyjnej, profilaktycznej i korekcyjno-wyrównawczej nauczyciela.

Pedagogika jako wszechstronna nauka o rzeczywistości wychowawczej, a także praktyce edukacyjnej rozumianej jako formowanie się zdolności życiowych człowieka w ciągu całego życia, posługuje się badaniami o charakterze ilościowym i jakościowym.

Celem tych badań jest:

- opis
- diagnoza
- wyjaśnienie
- zweryfikowanie lub skategoryzowanie pewnych danych w oparciu o przyjęte założenia poznawcze i metodologiczne.

S. Palka podaje cztery rodzaje badań prowadzonych przez pedagogów zorientowanych teoretycznie i praktycznie. Są to:

- badania metateoretyczne – dotyczące budowania systemu teoretycznej wiedzy pedagogicznej, metodologicznej
- badania teoretyczne – służące opisowi i wyjaśnianiu oraz rozumieniu i interpretowaniu faktów, zjawisk i procesów wychowania, kształcenia i samokształtowania człowieka w ciągu całego roku
- badania teoretyczno-praktyczne – mające na celu budowanie systemu teoretycznej wiedzy pedagogicznej i rozwiązywanie problemów wpływających z praktyki, bezpośredniego doświadczenia
- badania praktyczne – skierowane bezpośrednio na bieżące problemy praktyczne związane z pracą wychowawczo-dydaktyczną, poszukiwaniem innowacyjnych rozwiązań, a także systematycznym planowaniem procesu edukacyjnego.

Diagnoza nie polega tylko na zebraniu prostych informacji i ich uporządkowaniu, ale na wyjaśnieniu szeregu problemów dotyczącego badanego stanu rzeczy, złożonego zjawiska. Diagnoza w pedagogice jest podstawą wszelkiej praktycznej działalności pedagogicznej – warunkiem racjonalnego oddziaływania.

W diagnostyce psychopedagogicznej stosuje się najczęściej metodę indywidualnego przypadku. Wynika to z potrzeby rozpoznania skomplikowanych sytuacji w celu usuwania nieprawidłowości, planowania działań profilaktycznych, wyrównawczych, korygujących.

Przedmiotami badań w metodzie indywidualnego przypadku są:

- trudności wychowawcze w kontekście sytuacji rodzinnej, środowiskowej w świetle dotychczasowego i aktualnego rozwoju dziecka
- proces przystosowania dziecka do nowego środowiska
- szukanie odpowiednich metod wspierających
- proces adaptacji
- gotowość szkolna do nauki czytania, a także matematyki.

Natomiast **technika diagnostyczna** to konkretne czynności praktyczne badacza związane ze sposobem zbierania materiału diagnostycznego i jego oceny. W związku z tym w diagnostyce psychopedagogicznej stosuje się metodę diagnozy wykorzystującą następujące techniki:

- wywiad
- rozmowę

- obserwację
- analiza dokumentów
- wytwory
- skale pomiarowe
- ankiety.

W poznaniu dziecka uczęszczającego do przedszkola i jego możliwości rozwojowych, bardzo istotna jest **obserwacja dziecka**. Obserwacja to planowe, celowe spostrzeganie i rejestrowanie interesujących nas faktów i zjawisk bez ingerencji w ich przebieg.

Obserwacja powinna być zaplanowana. Musimy wiedzieć, **co chcemy obserwować** (np. to, jak dziecko trzyma ołówek). Następnie **rejestrujemy fakty** w formie zapisów (np.: *Dziecko odmawia wykonania danego ćwiczenia*). Kolejnym krokiem jest przyrównywanie do norm rozwojowych zapisanych spostrzeżeń. Dopiero teraz, po wykonaniu powyższych czynności, dochodzi do interpretacji działania dziecka, np.: *Sposób posługiwania się przyborami piśmiennymi – trzymanie kredki typowy dla dzieci młodszych, a dziecko ma 6 lat.*

Podczas obserwacji nie zwracamy uwagi dziecku – nie ingerujemy w jego sposób działania, nie komentujemy, że np.: niepoprawnie wykonuje zadanie, mówi za głośno, błędnie określa położenie przedmiotów.

W codziennych sytuacjach w przedszkolu poprzez obserwację poznajemy u dziecka:

- szereg procesów psychicznych
- poziom i właściwości procesu uwagi (oceniaamy je na podstawie obserwacji tylko w tych sytuacjach, w których skupienie uwagi jest potrzebne)
- poczucie jego własnej wartości, lęku czy pewność siebie (na podstawie obserwacji dziecka w różnych sytuacjach, np. jeżeli dziecko podczas zabaw jest wesołe, a w sytuacjach zadaniowych opuszcza głowę i jest spięte, to można przypuszczać, że dziecko ma zaniżoną samoocenę)
- mowę ciała (np. gdy dziecko chowa się, zasłania twarz, ma napięte mięśnie, siedzi w kącie, nauczyciel otrzymuje sygnał, że dana sytuacja jest dla dziecka trudna)
- rozwój fizyczny
- rozwój społeczny
- mowę.

Te cechy i zachowania dziecka, których nie jesteśmy w stanie określić przez obserwację wychowanka, poznajemy dzięki **technikom eksperymentalnym**. Nauczyciel wywołuje u dziecka interesujące go zachowanie za pomocą określonej instrukcji czy polecenia. Wobec wszystkich dzieci staramy się stosować te same warunki badania – czyli te same miejsce, polecenia i pomoce. Tylko w ten sposób będziemy mogli otrzymać wiarygodne wyniki i je ze sobą porównać.

Eksperyment to naukowa metoda badawcza, w której w ściśle określonych warunkach doprowadzamy do zaistnienia interesującego nas zjawiska, rejestrujemy i kontrolujemy jego przebieg.

Rodzajami eksperymentów są:

- **eksperyment laboratoryjny** – wykonywany jest w sztucznie stworzonym środowisku, ograniczonym, wyposażonym w odpowiedni sprzęt, przyrządy (czyli w laboratorium); w naturalnych warunkach jest niemożliwy do wykonania
- **eksperyment naturalny** – jest analizą przebiegu zjawiska, wywołanego i kontrolowanego, ale w warunkach naturalnych.

Najczęściej stosowanym eksperymentem jest **eksperyment o cechach mieszanych**.

Metodą pośrednią poznawania możliwości wychowanka jest **analiza jego wytworów**. Dzięki obserwacji dziecka w działaniu jesteśmy w stanie zauważyć i określić jego precyzję i koordynację ruchów czy poziom koncentracji uwagi. Gotowa praca (szlaczki, dowolny rysunek, wytwory z plasteliny, budowla z klocków itp.) świadczyć może o poziomie wiedzy, kreatywności, wyobraźni, umiejętności konstrukcyjnych itp. Zderzając podstawowe normy rozwojowe dziecka z jakością jego wytworu, wysuwamy wnioski na temat możliwości przedszkolaka.

Analiza dokumentów również dostarcza nauczycielowi wiedzy na temat dziecka. Do takich dokumentów należą np.: wyniki badań lekarskich, badań psychologicznych.

Podane techniki badawcze będą przydatne nauczycielowi podczas dokonywania diagnozy dojrzałości szkolnej.

Celem **diagnozy gotowości szkolnej** jest wspomaganie rozwoju dzieci, które nie osiągnęły w pełni dojrzałości szkolnej. Są to dzieci:

- **wrażliwe emocjonalnie** – z zachwianym poczuciem bezpieczeństwa, wykazujące trudności w adaptacji do nowego środowiska; dzieci te często rozpaczają, uciekają, boją się, odmawiają czynności; redukują swój niepokój poprzez krzyki, rzucanie się na podłogę, niszczenie rzeczy, bicie, odpychanie.

W takich przypadkach dziecku można pomóc w następujący sposób:

- pozwolenie na przynoszenie ulubionej zabawki
- zachęcanie do wykonywania czynności, które lubi (np.: rysowanie, malowanie, oglądanie ilustracji w książkach, słuchanie bajek).

- **z niewielkim doświadczeniem społecznym** – dzieci te należy zachęcać do zabaw i prac integracyjnych (np. malowanie kolorowanki podłogowej z całą grupą); łatwiej wówczas takim dzieciom nawiązać kontakt, współdziałać z innymi i aktywnie uczestniczyć w wykonywanym działaniu.

- **mniej sprawne ruchowo** – dzieci takie mają trudności w poruszaniu się, o czym świadczą częste upadki; biegają gorzej niż inne dzieci, niezręcznie łapią piłkę, niedokładnie wykonują ćwiczenia; może tak dzieć w wyniku zaburzeń dotyczących ruchu kończyn, ich nieskoordynowaniu i braku precyzji.

Należy wspomagać te dzieci pod względem rozwoju ruchowego, aby nie były narażone na odrzucenie i dyskryminację. W tym przypadku nauczyciel powinien:

- zachęcać dziecko do ruchu
- zwracać uwagę na pozytywne strony dziecka, chwalić jego osiągnięcia, aby chętniej brało udział w wykonywanych ćwiczeniach.

Systematyczne, rozsądne dawkowanie zajęć ruchowych powinno doprowadzić do zlikwidowania zaburzeń.

- **z zaburzeniami grafomotorycznymi** – to dzieci, które nie lubią rysować, malować, wycinać i wykonywać innych czynności manualnych; zaburzenia te mogą być spowodowane błędami wychowawczymi popełnianymi przez rodziców – ostra uwaga, strofowanie mogą w znacznym stopniu pogłębić zaburzenia dziecka; może ono unikać podejmowania działań wpływających na rozwój sprawności grafomotorycznych.

Dzieci takie wspomagamy poprzez organizowanie sytuacji, które ułatwią im pokonywanie trudności, oraz podniesie poziomu motywacji u dziecka. Do takich czynności wspomagających należą:

- budowanie, układanie, malowanie, lepienie – ćwiczenia rąk
- rysowanie – uzupełnianie, dorysowywanie poszczególnych elementów, rysowanie wzorków, szlaczeków po śladzie lub rysowanie po śladzie różnych elementów postaci, przedmiotów, kreślenie linii pionowych, poziomych, ukośnych i innych, rysowanie lub dorysowywanie prostych elementów od lewej do prawej strony, malowanie na dużych arkuszach papieru, wypełnianie konturów, odbijanie przez kalkę techniczną.

Dodatkowe działania usprawniające sprawność manualną:

- manipulowanie i konstruowanie z użyciem różnorodnego materiału – łączenie poszczególnych elementów (wciskanie, skręcanie, zaczepianie)
- nawlekanie koralików, wyszywanie bez igły (przeplatanki) i z igłą plastikową, przelewanie wody (do naczyń różnej wielkości), przesypywanie
- lepienie z plasteliny, masy solnej, gliny, modeliny, piasku.

W usprawnieniu czynności grafomotorycznych znaczenie mają zachęty, pochwały i brak pośpiechu.

- **z trudnościami w wypowiedzaniu się** – dzieci te nie mówią całymi zdaniami, mają ubogie słownictwo, niechętnie biorą udział w sytuacjach związanych z formułowaniem dłuższych wypowiedzi. Wspieramy je poprzez zachęcanie do:
  - wypowiedzi na temat obrazka

- rozwiązywania zagadek
- odpowiadania na pytania nauczyciela i innych dzieci
- słuchania bajek
- opowiadania o swoich przeżyciach spoza przedszkola, np.: *Jak spędzam dni wolne w domu z rodzicami? Gdzie byłem wczoraj?*
- opowiadania o swojej ulubionej postaci z bajki itp.

Praca nad rozwijaniem wypowiedzi dziecka i wzbogaceniem jego słownictwa należy do pierwszoplanowych zadań nauczyciela – ma ona istotne znaczenie w przygotowaniu dziecka do pisania i czytania ze zrozumieniem.

• **z zaburzeniami wzrokowymi i słuchowymi**

Słuch fonetyczny, zwany również fonematycznym, pozwala na różnicowanie poszczególnych głosek fonemów – od tego słuchu w dużym stopniu zależy możliwość słyszenia nie tylko całego spójnego słowa, ale również poszczególnych głosek. Dlatego ćwiczenia słuchu fonematycznego są tak ważnym elementem w pracy z dziećmi 5- i 6-letnimi.

Do podstawowych ćwiczeń słuchu fonematycznego zaliczamy:

- wyodrębnianie głosek na początku wyrazów
- wyszukiwanie wyrazów zaczynających się tą samą głoską, np.: *oko, osa*
- wyodrębnianie głosek na końcu wyrazu
- wyszukiwanie wyrazów kończących się tą samą głoską, np.: *koło, oko*
- wyodrębnianie głosek w środku wyrazu – ponieważ ćwiczenie jest dość trudne, zaczynamy od prostych wyrazów, np.: *kot, las*, a następnie przechodzimy do wyrazów coraz dłuższych, w zależności od etapu, na jakim się dziecko
- wyszukiwanie i zamiana tylko jednej głoski, np.: *nos – noc, sok – sos*
- podział wyrazu na sylaby.

Aby pomóc dzieciom z zaburzeniami wzrokowo-słuchowymi, należy wprowadzać ćwiczenia i zabawy angażujące obie funkcje – wzrokową i słuchową, np.:

- wyodrębnianie głosek w wyrazie oraz odszukiwanie obrazka, którego nazwa rozpoczyna się daną głoską
- podział na sylaby wyrazu oraz dopasowanie obrazka do danego wyrazu
- wyszukiwanie obrazka zaczynającego się na daną sylabę
- rebusy sylabowo-obrazkowe
- zagadki słuchowo-wzrokowe (słuchanie zagadki i dopasowanie odpowiedniego przedmiotu lub obrazka).

Wszystkie przytoczone powyżej ćwiczenia – prowadzone w formie zabawy – są koniecznym wstępem do nauki czytania. Musimy jednak zdawać sobie sprawę, że niezbędnym warunkiem powodzenia w nauce czytania jest prawidłowy słuch. W przypadku stwierdzenia, że dziecko ma kłopoty ze słyszeniem, należy zasięgnąć porady laryngologa.

Diagnoza gotowości szkolnej dziecka powinna być przeprowadzona w ostatnim roku uczęszczania do przedszkola – w dwóch etapach: 1. etap – październik, 2. etap – kwiecień.

Przedmiotem pomiaru diagnozy są umiejętności zawarte w podstawie programowej wychowania przedszkolnego.

Przedszkole, oddział przedszkolny w szkole podstawowej czy inne formy wychowania przedszkolnego wydają rodzicom dziecka objętego wychowaniem przedszkolnym informację o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej. Przekazuje się ją w terminie do końca kwietnia roku szkolnego poprzedzającego rok szkolny, w którym dziecko ma obowiązek albo może rozpocząć naukę w szkole podstawowej.

Przedmiotowa informacja nie jest świadectwem ukończenia przedszkola, ale powinna mieć określoną formę, którą stanowi wzór nr 70 (MEN-I/54/2) – zgodnie z wymaganiami *Rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 18 stycznia 2017 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych*.

Bardzo ważne jest poprawne wypełnienie tego druku zgodnie z wynikami diagnozy. Przykład *Informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej* podajemy w Załączniku nr 1.

Dojrzałość szkolna

Według S. Szumana **dojrzałość szkolna** to osiągnięcie przez dziecko takiego poziomu rozwoju w sferach fizycznych, społecznych i psychicznych, który czyni je wrażliwym i podatnym na systematyczne nauczanie i wychowanie w klasie pierwszej szkoły podstawowej.

O dojrzałości szkolnej dziecka mówimy wtedy, gdy dochodzi do równowagi między możliwościami dziecka a wymaganiami szkoły. Jednak nie wszystkie dzieci rozwijają się w ten sam sposób. Aby określić najlepszy moment rozpoczęcia nauki w szkole, należy u każdego dziecka scharakteryzować poszczególne sfery rozwojowe i ocenić, na jakim jest ono poziomie. Takie określenie pozwoli zdecydować, czy dziecko jest gotowe pójść do szkoły wraz z rówieśnikami, czy należy odroczyć obowiązek szkolny, po to, aby stawiane wymagania nie przekraczały jego możliwości.

Przygotowanie dziecka do dobrego startu w szkole jest bardzo ważnym elementem pracy nauczyciela w przedszkolu, ponieważ od tego przygotowania zależy, jak wychowanek poradzi sobie w pierwszej klasie szkoły podstawowej.

Dojrzałość fizyczna

Dziecko osiągające dojrzałość szkolną w tym zakresie powinno posiadać odpowiednie: wzrost, wagę i proporcje ciała. Jest to istotne w realizowaniu obowiązku szkolnego. Czynności z nim związane wymagają zwiększonego wysiłku fizycznego podczas pokonywania dłuższych odcinków drogi, chodzenia po schodach, noszenia tornistra. Dziecko musi być coraz bardziej wytrzymałe i odporne na zmęczenie. Aby mogło bezpiecznie poruszać się, jego ruchy powinny być skoordynowane, natomiast aby pokonywało przeszkody i rozróżniało kierunki przestrzenne, musi mieć dobrze rozwiniętą równowagę.

Ruchy rąk powinny być sprawne, aby dziecko mogło samodzielnie wykonywać czynności samoobsługowe, posługiwać się przyrządem do pisania, nożyczkami, lepić, przewlekać, przesypywać czy przelewać.

Ważną sprawą u dziecka, które podejmuje naukę w szkole, jest ustalenie przewagi czynnościowej jednej ze stron ciała, czyli sprawdzenie **lateralizacji**. To od niej zależy kierunek spostrzegania liter, wyrazów, kierunek pisania w linijkach i czytania.

Dziecko rozpoczynające naukę w szkole powinno mieć także zdiagnozowane i skorygowane **wady wymowy**. Jeżeli zachodzi taka potrzeba, należy skontaktować się z logopedą i pod jego kierunkiem intensywnie pracować z dzieckiem.

Dojrzałość psychiczna

Dojrzałość psychiczna obejmuje dwa procesy:

1. Procesy poznawcze to przyswajanie, rozumienie, wykorzystywanie informacji ze świata za pomocą uwagi, pamięci, spostrzegania i myślenia. Dziecko dojrzałe do szkoły w zakresie procesów poznawczych powinno mieć dobrze rozwinięte:

- **uwagę** – czyli odpowiednie skupienie nad wykonywaną czynnością
- **pamięć** – która u dziecka dojrzałego do szkoły powinna charakteryzować się pewną trwałością, zdolnością do zapamiętywania ważnych informacji (pamięć wzrokowa, pamięć słuchowa)
- **spozstrzeganie wzrokowe** – które ma bardzo duże znaczenie w nauce; dzięki niemu dziecko dokonuje analizy i syntezy wzrokowej, rozróżnia znaki graficzne (litery, cyfry, znaki interpunkcyjne), zauważa zależności przestrzenne (kółko za lub przed laseczką)
- **spozstrzeganie słuchowe** – dzięki odpowiednio rozwiniętemu spostrzeganiu słuchowemu dziecko jest w stanie rozróżniać poszczególne głoski, czas ich trwania i dźwięczność, wyróżniać poszczególne słowa w wymawianych zdaniach, dokonywać podziału wyrazu na sylaby i głoski, różnicować rytm mowy i rozłożenie akcentów – jest to niezbędne do opanowania umiejętności czytania i pisania
- **myślenie** – które jest nie tylko rozumieniem słów, poleceń, tekstów, ale także warunkiem do rozumienia pojęć i reguł

- **mowa** – na tym etapie powinna być mową komunikatywną, charakteryzującą się odpowiednim zasobem słów; dziecko powinno, porozumiewać się, budując zdania tak, aby było zrozumiałe to, co mówi.
2. **Procesy regulacyjne** – należą do nich procesy, które sterują naszą aktywnością, są motywem oraz przyczynami działania:
- **emocje i uczucia** – nimi zazwyczaj dziecko kieruje się w swojej działalności, np.: jeżeli malowanie sprawia dziecku przyjemność, maluje; jeżeli ta czynność jest zbyt trudna, wzbudzi lęk, więc dziecko nie podejmie działania. Aby można było kierować emocjami i potrzebami dziecka, potrzeba jego dojrzałości wynikającej z wielu doświadczeń i ogromnego zaufania do dorosłych:
    - **kontrolowanie emocji** – dzieci, które osiągnęły dojrzałość szkolną, potrafią kontrolować przejawy swoich emocji i panować nad nimi; nie obrażają się, nie rzucają na podłogę – kontrola emocji pozwala na szybszą adaptację i dobre funkcjonowanie w szkole
    - **pokonywanie trudności** – w przypadku napotkanych trudności w wykonywaniu działań dzieci dojrzałe nie zniechęcają się tak szybko – próbują rozwiązać problem i podejmują czynności wiele razy, zaczynają rozumieć, że nauka nowych rzeczy wymaga ćwiczeń;
  - **poczucie obowiązku i odpowiedzialności** – dziecko gotowe do szkoły rozumie, że ma nowe obowiązki, z których trzeba się wywiązać np. wykonanie pracy domowej; musi wiedzieć, że to ono jest odpowiedzialne za swoje zachowanie i postępowanie w szkole, a nie ktoś inny;
  - **przyjemność z poznawania, zadowolenie z dobrze wykonywanej pracy** – radość z poznawania motywuje dzieci do dalszego pogłębiania wiedzy i doskonalenia umiejętności; pochwały są impulsem do wykonywania zadania jak najlepiej – dlatego dzieci dojrzałe do szkoły lubią się uczyć;
  - **stosowanie się do norm i zasad** – dzieci w tym okresie rozumieją, że ustalonym regułom, zasadom i normom należy się podporządkować. Zaczynają je zauważać i przestrzegać już w domu;
  - **odraczanie potrzeb** – dzieci dojrzałe do szkoły stają się także zdolne do częściowego odraczenia zaspakajania swoich potrzeb w różnych sytuacjach – potrafią „wytrzymać”, jeżeli wiedzą, że za chwilę będą mogły przejść do działań, są bardziej wytrwałe i cierpliwe w oczekiwaniu np.: na koniec zajęć, na kolej wypowiedzania.

Dojrzałość społeczna

Do rozpoczęcia nauki w szkole i kontynuowania jej z powodzeniem dziecko powinno posiadać równowagę w zakresie swojej emocjonalności i pewną zdolność współżycia z innymi. Dojrzałość społeczna to umiejętność nawiązywania kontaktów, przyswajania zwyczajów i reguł postępowania obowiązujących w danej grupie, prawidłowego współżycia z innymi członkami tej grupy.

Od najmłodszych lat dziecko powinno być wdrażane do współdziałania z innymi. Stałe kontakty w grupie uczą przedszkolaka wytrwałości i prawidłowego funkcjonowania w środowisku społecznym. Dziecko w otoczeniu rodzinnym jest wychowywane przez osoby kochające je, ale niejednokrotnie z nadto mu ulegające – rodzice chronią swoją pociechę przed doznaniem najmniejszych przykrości, przed trudnościami, często ją wyręczają w różnych sytuacjach. Takie dziecko może być niechętnie do podejmowania działań i utwierdzać się w przekonaniu, że jest wyjątkowe. Natomiast wśród innych dzieci nie będzie wypadało mu złościć się, gdy coś mu nie wyjdzie, musi spokojnie znieść porażkę, tak jak to czynią koledzy.

Poza tym dziecko uczy się cieszyć i radować z sukcesów w taki sposób, by nie sprawiać przykrości innym, zwłaszcza tym, którym akurat teraz się coś nie udało. Dziecko w grupie jest jednym z wielu, a poziom akceptacji, zaspakajania potrzeb jest całkowicie zależny od samego dziecka – od jego postępowania i współpracy z innymi.

Dzieci dojrzałe emocjonalnie przestają być biernymi obserwatorami otoczenia. Włączają się i reagują na potrzeby innych, np. gdy ktoś płacze, próbują pocieszyć, pomóc, a nawet przytulić.

Egocentryzm dziecka i narzucanie swojej woli w dużym stopniu zmniejszają się. Dzieci zaczynają dostrzegać potrzeby innych, nie domagają się już tak często skupienia uwagi tylko na sobie. Są zdolne do kompromisu i spokojnego rozwiązywania konfliktów.

Dziecko dojrzałe społecznie:

- dobrze się czuje w nowym środowisku
- rozumie poczucie przynależności do grupy
- prawidłowo nawiązuje kontakty z dziećmi i dorosłymi
- zna zasady społeczne i podporządkowuje się im
- potrafi współpracować w zespole (pod kontrolą nauczyciela)
- potrafi bawić się z innymi
- przestrzega reguł życia w grupie
- przestrzega zawartych zasad dobrego funkcjonowania w grupie
- podporządkowuje się dyscyplinie
- wykonuje powierzone obowiązki
- jest samodzielne w czynnościach samoobsługowych oraz odrabianiu lekcji, przygotowaniu niezbędnych rzeczy do pracy w szkole (np. spakowanie swojego plecaka do szkoły)
- rozumie proste sytuacje społeczne
- rozumie, że osoba dorosła nie zawsze jest do dyspozycji dziecka.

Powyższe spostrzeżenia i warunki osiągnięcia przez dziecko dojrzałości społecznej świadczą o tym, jak bardzo ważne w życiu dziecka jest przebywanie w grupie. Kontakty społeczne nawiązywane przez wychowanka w otoczeniu przedszkolnym w formie zabawowej są źródłem pozytywnych, przyjemnych dla niego przeżyć. Ponadto relacje z dziećmi, wspólna praca i zabawa wpływają korzystnie na rozwój mowy komunikatywnej i porozumiewanie się nią z innymi w myśl zasady: *Jeżeli chcesz, aby kolega zrozumiał, o co ci chodzi, musisz to wyraźnie zakomunikować.*

INDYWIDUALIZACJA WSPIERANIA ROZWOJU DZIECKA

Zgodnie z podstawą programową jednym z podstawowych zadań przedszkola jest dobór treści adekwatnych do poziomu rozwoju dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania, z poszanowaniem indywidualnych potrzeb i zainteresowań. Nauczyciel, działając frontalnie (organizując zajęcia z całą grupą), musi w toku kształcenia mieć na uwadze indywidualne potrzeby dzieci – przez proponowane dedykowane tym dzieciom aktywności wesprze je w szczególnie sposób w funkcjonowaniu w grupie.

Warunkiem indywidualizacji wspierania rozwoju dziecka jest stała obserwacja tego rozwoju. Indywidualizacja opiera się na zdiagnozowanych możliwościach dziecka, jego potrzebach i zainteresowaniach, dotyczy więc zarówno wyrównywania deficytów, jak i pracy uwzględniającej zasoby dziecka – jego zdolności, umiejętności i to, co lubi.

Każde dziecko jest inne, więc każde posiada indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne. Niemniej w obszarze specjalnych potrzeb edukacyjnych indywidualizacja wspierania rozwoju dotyczy zarówno pracy z deficytami rozwojowymi (dzieci wymagające pomocy psychologiczno-pedagogicznej) oraz pracy ze zdolnościami, umiejętnościami i zainteresowaniami – potencjałem dziecka.

Dziecko wymagające pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana dziecku w przedszkolu polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych dziecka, wynikających w szczególności z:

- niepełnosprawności
- niedostosowania społecznego
- zagrożenia niedostosowaniem społecznym
- szczególnych uzdolnień
- specyficznych trudności w uczeniu się
- zaburzeń komunikacji językowej
- przewlekłej choroby
- sytuacji kryzysowych lub traumatycznych
- niepowodzeń edukacyjnych
- zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową dziecka i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi
- trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego.

Aby pomóc dziecku wymagającemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, należy po pierwsze wystrzegać się następujących zachowań:

- koncentracja uczuciowa na dziecku i współczucie graniczące z litością
- nadmierna pobłażliwość w sytuacjach zadaniowych
- nadmierne chronienie dziecka i przez to wyłączenie go z różnych form aktywności
- eksponowanie deficytów dziecka, etykietowanie dziecka
- karanie za zachowania, które są poza kontrolą dziecka.

W zamian powinno się przestrzegać następujących wskazówek:

- *Włączaj dziecko we wszystkie zadania w toku zajęć, w których może brać udział.*

- *Nadaj dziecku jakąś znaczącą rolę.*
- *Udzielaj dziecku pomocy w sposób naturalny.*
- *Zachęcaj dziecko do działań i buduj jego wiarę we własne możliwości.*
- *Odkrywaj zdolności dziecka i eksponuj jego osiągnięcia.*

Ponadto należy wspierać indywidualne potrzeby dzieci w zależności od rodzaju dysfunkcji rozwojowej czy edukacyjnej.

1. **Dzieci z niepełnosprawnością ruchową** – dzieci z trwałymi zaburzeniami w rozwoju motoryki małej i dużej, stereotypami ruchowymi, trudnościami w koordynacji ruchów.

Przykładowe sposoby postępowania i formy pomocy:

- organizowanie pomocy koleżeńskiej w zakresie samoobsługi, a także w zakresie wyrównywania braków po dłuższej nieobecności dziecka w przedszkolu
- ułatwienia „techniczne” podczas pisania/rysowania (dla dzieci z niedowładami spastycznymi rąk, z zaburzeniami motoryki małej, z ruchami mimowolnymi) – np. większy format arkusza do pisania/rysowania, grubsze mazaki, specjalne nakładki na przybory do pisania/rysowania, pomoce typu: komputer, klocki literowe, kartoniki z literami, sylabami, wyrazami
- niewyłączanie z tych zajęć, w których dziecko jest mniej sprawne czy mniej samodzielne (taniec, wycieczki, udział w przedstawieniach).

2. **Dzieci z dysfunkcją wzroku** – dzieci niewidome i słabowidzące.

Przykładowe sposoby postępowania i formy pomocy:

- dokładne zapoznanie się z diagnozą okulistyczną, uzyskanie informacji na temat możliwego wpływu wady wzroku na funkcjonowanie dziecka i proces wychowawczo-dydaktyczny
- rozwijanie percepcji wzrokowej (na miarę możliwości dziecka)
- zapewnienie odpowiedniego miejsca w sali podczas aktywności wizualnych
- stosowanie sprzętu optycznego (okulary, lupy, lornetki)
- przygotowywanie dla dziecka specjalnych pomocy dydaktycznych
- uwzględnianie wolniejszego tempa pracy
- zapewnienie odpoczynku w razie zmęczenia dziecka, bólu głowy lub oczu.

3. **Dzieci z wadą słuchu** – dzieci niedosłyszące i głuche. Zwykle niedosłuch i głuchota współwystępują z zaburzeniami mowy, co z kolei może powodować problemy w funkcjonowaniu emocjonalno-społecznym.

Przykładowe sposoby postępowania i formy pomocy:

- dokładne zapoznanie się z diagnozą laryngologiczną, ze szczególnym uwzględnieniem informacji na temat wpływu wady słuchu na funkcjonowanie dziecka i proces wychowawczo-dydaktyczny
- zwracanie uwagi na to, czy dziecko ma włączony aparat słuchowy i czy jest on sprawny
- uwzględnienie trudności dziecka podczas zajęć dydaktycznych (dzieci te mogą mieć kłopoty z zadaniami wymagającymi czynnego i biernego posługiwania się mową, podczas zajęć rytmicznych, muzycznych, nauki języków obcych)
- pamiętanie o tym, że dziecko z wadą słuchu nie potrafi albo jest mu bardzo trudno robić kilka rzeczy jednocześnie
- usprawnianie funkcji słuchowych odpowiednio do możliwości dziecka
- usprawnianie umiejętności czytania ze zrozumieniem
- wspomaganie procesu kształcenia percepcją wzrokową.

4. **Dzieci z autyzmem** – dzieci z całościowym zaburzeniem rozwojowym pojawiającym się do 3 roku życia. Dziecko autystyczne:

- nie nawiązuje kontaktu uczuciowego, emocjonalnego z otoczeniem

- nie potrafi współpracować w grupie
- nie próbuje się porozumiewać z innymi ludźmi, żyje jakby „obok”, we własnym świecie lub ma własny język
- nie lubi bliskiego kontaktu z ludźmi (nie lubi dotyku, przytulania)
- zachowuje się w sposób sztywny, stereotypowy, ma ulubione zabawy, specyficzne zainteresowania
- bezustannie powtarza wybrane słowa
- nie umie wchodzić w role
- nie lubi zmian, lubi przewidywalne, powtarzalne aktywności.

Przykładowe sposoby postępowania i formy pomocy:

- uproszczenie środowiska – tak, aby stało się ono znajome, łatwe do przewidzenia i kontrolowania
- podążanie za dzieckiem – dołączanie do wykonywanej przez niego czynności
- terapia integracji sensorycznej (SI)
- elementy Metody Dobrego Startu
- metoda Ruchu Rozwijającego W. Sherborne
- terapia behawioralna.

5. Dzieci z zespołem Aspergera (ZA) – dzieci z zaburzeniem rozwojowym, znajdującym się w autystycznym spektrum, mające trudności w następujących dziedzinach:

- interakcje społeczne
- komunikacja
- wyobraźnia i empatia (np. trudność z wyobrażeniem sobie tego, co myślą inni)
- zaburzenia integracji sensorycznej (np. nadwrażliwość na hałas, jasne światło, dotyk, zapachy).

L. Wing wyodrębniła cechy kliniczne ZA:

- brak empatii
- jednostronne, naiwne i niewłaściwe interakcje (brak umiejętności prowadzenia rozmowy)
- niewielka zdolność lub całkowity brak umiejętności zawierania przyjaźni
- pedantyczny sposób mówienia, z dużą ilością powtórzeń
- słaba umiejętność komunikacji niewerbalnej (tzw. pokerowa twarz)
- fiksacje na konkretnych zagadnieniach, wąskie zainteresowania (np. pociągi, sprzęt AGD, jednorożce)
- niezdarne, nieskoordynowane ruchy i przyjmowanie niezwykłej postawy.

Przykładowe sposoby postępowania i formy pomocy:

- stały porządek dnia, uprzedzanie o zmianach, wizualne plany i oznaczenia
- stosowanie pomocy wizualnych
- wykorzystanie zainteresowań dziecka jako źródła motywacji
- używanie czasomierza
- „mówiąca maskotka” – podczas dyskusji głos ma ta osoba, która trzyma maskotkę
- historyjki społeczne
- przynoszenie do przedszkola ulubionej zabawki, która uspokaja dziecko
- terapia integracji sensorycznej (SI).

6. Dzieci z deficytami rozwojowymi w zakresie niektórych funkcji poznawczych (w normie intelektualnej) – to dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (z grupy ryzyka dysleksji), które przy prawidłowych możliwościach intelektualnych, na skutek zakłóceń rozwojowych (np. deficytów w percepcji, pamięci wzrokowej lub słuchowej czy obniżonej sprawności manualnej) mają kłopoty z opanowaniem umiejętności czytania i pisanie (dysleksja, dysgrafia, dysortografia) czy trudności z nauką matematyki (tzw. dyskalkulia).

Przykładowe sposoby postępowania i formy pomocy:

- wczesna diagnoza i terapia w formie zajęć korekcyjno-kompensacyjnych

- profilaktyka logopedyczna – gimnastyka buzi i języka
- Metoda Dobrego Startu
- kinezylogia edukacyjna P. Dennisona
- metoda integracji sensorycznej (SI)
- metoda H. Tymichovej
- program rozwijający percepcję wzrokową Marianne Frostig
- system percepcyjno-motoryczny N. C. Kepharta
- Edukacja przez ruch D. Dziamskiej.

7. Dzieci z zaburzeniami w funkcjonowaniu emocjonalno-społecznym, z trudnościami adaptacyjnymi.

Przykładowe sposoby postępowania i formy pomocy:

- jasne określanie obowiązujących norm i ich przestrzeganie
- omawianie niewłaściwych zachowań w kontakcie indywidualnym
- angażowanie dziecka w pracę grupową
- dostrzeganie i nagradzanie pozytywnych zachowań
- uczenie sposobów radzenia sobie z emocjami.

8. Dzieci z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej ADHD (ang. Attention Deficit Hyperactivity Disorder) – charakteryzują się problemami w zakresie zachowania przystosowawczego. ADHD jest zaburzeniem neurobiologicznym, zakłócającym zdolność regulacji poziomu aktywności dziecka: hiperaktywność (nadaktywność, impulsywność) i obniżenie możliwości koncentracji na zadaniach (nieuwaga).

Przykładowe sposoby postępowania i formy pomocy:

- organizacja środowiska – porządek, ograniczenie bodźców rozpraszających dziecko
- stosowanie wzmocnień – docenianie efektów pracy
- odpowiednia komunikacja – krótkie instrukcje
- stały rozkład dnia
- konsekwencja w postępowaniu.

Zdolności i zainteresowania dziecka

Zdolnościami nazywamy indywidualne różnice pomiędzy dziećmi, które sprawiają, że przy jednakowej motywacji i uprzednim przygotowaniu poszczególne dzieci osiągają w porównywalnych warunkach niejednakowe rezultaty w uczeniu i działaniu. Zdolności są indywidualnym potencjałem dzieci ujawniającym się poprzez osiągnięcia w określonych dziedzinach. Zatem wszystkie dzieci są zdolne – wszystkie posiadają wyjątkowy potencjał, który może ujawnić się w ich działaniach, jeśli zostaną do tego stworzone odpowiednie warunki.

Dzieci mogą posiadać zdolności w różnych dziedzinach. Mogą to być tak zwane **zdolności ogólne**, czyli zdolność zapamiętywania, rozwiązywania problemów, szybkość uczenia się, zdolność logicznego myślenia, ale także zdolności interpersonalne. Mogą to być także **zdolności kierunkowe**, nazywane też uzdolnieniami, i tutaj mogą one dotyczyć dowolnego kierunku, np.: plastyczne, muzyczne, matematyczne, sportowe, przyrodnicze, kulinarne, techniczne, ruchowe, manualne.

Ze zdolnościami związane są **zainteresowania i umiejętności** dziecka, ponieważ jeżeli dziecko jest uzdolnione w jakiejś dziedzinie, to automatycznie będzie lubiło wykonywać zadania z nią związane i będzie rozwijało określone umiejętności w tym zakresie. Np. dziecko posiadające zdolności konstrukcyjne i dobrą orientację przestrzenną chętnie buduje konstrukcje z klocków, a ponieważ wychodzi mu to dobrze, to będzie podejmowało tę aktywność częściej, przez co rozwinięciem umiejętności budowania z klocków na wysokim poziomie.

Zadania nauczyciela w zakresie pracy ze zdolnościami i zainteresowaniami dziecka na etapie edukacji przedszkolnej to:

- **rozpoznawanie zdolności i zainteresowań dziecka**
  - obserwacja dziecka
  - nominacja (wskazanie zdolności przez inne osoby) nauczycielska, rodzicielska (*Co dziecko najbardziej lubi robić w domu?*), rówieśnicza (zabawa „Zgadnij kto”: *Zgadnijcie, kto jest najlepszy w sporcie w naszej grupie? Zgadnijcie, kto jest najlepszym kucharzem w naszej grupie?* itd.)
  - analiza wytworów dziecka (rysunków, prac konstrukcyjnych, wytworów prac manualnych itp.)
  - bajkoterapia (psychoedukacyjne bajki twórcze)
  - metody pedagogiki twórczości;
- **eksploracja i wzbogacanie** – dostarczanie dziecku różnorodnych bodźców i sytuacji umożliwiających identyfikację zdolności:
  - wykorzystywanie w codziennej pracy dydaktycznej różnorodnych aktywności (poznawczych, ruchowych, plastycznych, muzycznych, kulinarnych, technicznych i innych)
  - zapraszanie do przedszkola przedstawicieli różnych zawodów, osób o szczególnych zainteresowaniach
  - „Moja kolekcja” – zaprezentowanie przez dzieci w przedszkolu ich kolekcji zbieranych przedmiotów, obiektów
  - wycieczki w różne miejsca
  - indywidualizacja procesu kształcenia – dostarczanie dzieciom szczególnie uzdolnionym w określonej dziedzinie dodatkowych zadań, ale także korzystanie z ich wiedzy i umiejętności oraz umożliwienie im prezentacji zainteresowań, wiedzy i pasji, przygotowanie zadań dla grupy przez dzieci uzdolnione;
- **wykorzystywanie zdolności i zainteresowań dziecka w motywowaniu ich do działania** – zdolności i zainteresowania dziecka są też źródłem motywacji, co jest szczególnie widoczne w przypadku dzieci z zespołem Aspergera. Np. aby nauczyć dzieci nazw dni tygodnia, nauczyciel pozwala im narysować te dni tygodnia jako 7 bohaterów ich ulubionych bajek albo 7 lalek czy samochodów;
- **wykorzystywanie zdolności i zainteresowań dziecka w kompensacji jego braków i trudności** – np. kompensacja zaburzeń w relacjach interpersonalnych dziecka z zespołem Aspergera uzdolnionego plastycznie poprzez powierzenie mu zadania udekorowania korony dla królowej w przedszkolnym przedstawieniu.

Bank zdolności

Efektom procesu identyfikowania i wzbogacania zdolności dzieci w przedszkolu może być tzw. bank zdolności, czyli zbudowanie dla każdego dziecka puli jego zdolności i zainteresowań. Bank zdolności musi być namacalny, a jego forma – bliska dzieciom. Może to być pudełko zdolności, szkatułka, woreczek, skarpetka, kieszonka, czapka, koperta.

Na początku dzieci dowolnie dekorują swój bank zdolności, następnie wszystkie banki są umieszczone w sali przedszkolnej w widocznym miejscu.

Nauczyciel w ciągu całego roku, po zakończonych aktywnościach służących odkrywaniu zdolności lub w dowolnym momencie, wkłada do banku zdolności kapitał – talenty (monety), żetony zdolności, pocztówki, słoneczka, gwiazdki itp. Ważne, żeby na żetonach była nazwa i symbol zdolności dziecka.

Żetony zdolności mogą także wkładać dzieciom do ich banków inne dzieci (nominacja rówieśnicza), jeśli zauważą, że ktoś ma jakiś talent, coś umie zrobić, wie coś ciekawego, zbiera jakieś rzeczy, ma określone hobby.

Zdolności to indywidualny potencjał dziecka, a poprzez strategię banku zdolności przedszkole staje się miejscem, w którym ten potencjał ma szansę zostać odkryty – dzięki temu budowane jest poczucie wartości i znaczenia dziecka.

Praca w grupach zróżnicowanych wiekowo

W dzisiejszych czasach coraz częściej spotyka się grupy, które mają charakter zróżnicowania wiekowego – do których uczęszczają dzieci w różnym wieku. Są to grupy integracyjne lub prowadzone innymi

metodami, np. grupa prowadzona według koncepcji pedagogiki M. Montessori, do której uczęszczają dzieci od 3 do 6 lat. Dziecko w takich grupach lepiej rozwija się społecznie, ponieważ ma możliwość przebywania zarówno z rówieśnikami, jak i z dziećmi z innych roczników oraz z dorosłymi.

W grupie zróżnicowanej wiekowo mogą przebywać również rodzeństwa, które mają pozytywny wpływ na adaptację do nowego otoczenia, młodsze dzieci mniej intensywnie wówczas przeżywają rozstanie z bliskimi. Dziecko młodsze czuje się bezpieczniejsze, pewniejsze siebie, kiedy ma obok siebie kogoś bliskiego – siostrę lub brata. Chętniej podejmuje współdziałanie z innymi. Starsze dzieci biorą pod opiekę młodsze i w ten sposób uczą się współpracy, odpowiedzialności – tak jak w warunkach naturalnych (jak w rodzinie).

Praca z dzieckiem w grupach zróżnicowanych wiekowo wymaga podjęcia właściwych form organizacyjnych i indywidualnego podejścia do dziecka. Nauczyciel musi dokładnie przemyśleć, rozplanować, uwzględnić czas działania oraz zastosować stopniowanie trudności w pracy wychowawczo-dydaktyczne, aby zrealizować treści z podstawy programowej. Powinien pamiętać o tym, że dzieci młodsze nie wykonają wszystkich ćwiczeń przeznaczonych dla dzieci starszych, ale mogą w niektórych przypadkach przysłuchiwać się, czerpiąc z tego korzyści w formie informacji podawanych innym dzieciom. Dziecko przebywające w grupie szybciej usamodzielnia się i osiąga wysoki stopień uspołecznienia. Wpływ na to mają powierzone dzieciom konkretne zadania do wykonania, np.: pomoc przy porządkach domowych, czynnościach samoobsługowych, w opiece nad rodzeństwem i kolegami w przedszkolu.

Dzieci młodsze poprzez codzienny kontakt ze starszymi naśladują ich postępowanie, ucząc się pewnych zachowań w różnych sytuacjach życiowych, poznając świat nauki oraz wyrabiając sobie stosunek do otaczającej je rzeczywistości. Rozwój dziecka młodszego ulega znacznemu przyspieszeniu w różnych sferach. Natomiast dzieci starsze nabierają coraz większego poczucia własnej wartości – są dumne, że mogły nauczyć maluchy budować, lepić czy pomóc im w różnych innych sytuacjach. Praca w takiej grupie wymaga od nauczyciela indywidualizacji nauczania, a za tym idzie urozmaicenia działań dydaktycznych i wychowawczych. Dzieci z grup zróżnicowanych wiekowo stają się bardziej otwarte i zaradne w sytuacjach życiowych.

BIBLIOGRAFIA

- Adamowska L. (1998) *Animacyjna rola zabawy*, [w:] Kędzior-Niczyporuk E. red., *Wprowadzenie do pedagogiki zabawy*, Wydawnictwo Klanza, Lublin.
- Al-Khamisy D. (2006) *Edukacja przedszkolna a integracja społeczna*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Ayres A.J. (2016) *Dziecko a integracja sensoryczna*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk.
- Badura-Strzelczyk G. (1998) *Pomóż mi zrobić to samemu – Jak wykorzystać idee Marii Montessori we współczesności*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Birch A., Malim T. (2001) *Psychologia rozwojowa w zarysie. Od niemowlęstwa do dorosłości*, PWN, Warszawa.
- Bobkowicz-Lewartowska L. (2005) *Autyzm dziecięcy. Zagadnienia diagnozy i terapii*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Bogdanowicz M. (1999) *Metoda Dobrego Startu*, WSiP, Warszawa.
- Bogdanowicz M., Barańska M., Jakacka E. (2012) *Metoda Dobrego Startu. Od piosenki do literki*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk.
- Brejnak W. (2006) *Czy twój przedszkolak dojrzał do nauki?*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa.
- Burgoine E., Wing L. (1983) *Identical triplets with Asperger's Syndrome*, *British Journal of Psychiatry*, 143.
- Cackowska M. (1984) *Nauka czytania i pisanie w klasach przedszkolnych*, WSiP, Warszawa.
- Ciccarelli S.K., White J.N. (2015) *Psychologia*, Rebis, Poznań.
- Delaney T. (2016) *101 ćwiczeń, gier i zabaw dla dzieci z autyzmem, zespołem Aspergera i zaburzeniami integracji sensorycznej*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk.
- Faber A., Mazlish E. (2001) *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły*, Media Rodzina, Poznań.
- Flemming I. (1999) *Po prostu zaczynamy – praktyczne porady z pedagogiki zabawy*, Jedność, Kielce.
- Florkiewicz V. red. (2012) *Terapia pedagogiczna. Scenariusze zajęć*, Wydawnictwo AHE w Łodzi, Łódź.
- Gardner H., Kornhaber M.L., Wake W.K. (2001) *Inteligencja. Wielorakie perspektywy*, WSiP, Warszawa.
- Goleman D. (2015) *Inteligencja emocjonalna*, Media Rodzina, Poznań.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E. (2008) *Program wspomaganie rozwoju i edukacji starszych przedszkolaków*, Nowa Era, Warszawa.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E. (2009) *Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla dzieci, które rozpoczynają naukę w szkole*, Wydawnictwo Edukacja Polska, Warszawa.
- Hanisz J., Grzegorzewska E. (2005) *Ocena opisowa rozwoju ucznia*, WSiP, Warszawa.
- Harlock E. (1985) *Rozwój dziecka*, t. I i II, PWN, Warszawa.
- Hüther G., Hauser U. (2014) *Wszystkie dzieci są zdolne. Jak marnujemy wrodzone talenty*, Wydawnictwo Dobra Literatura, Słupsk.
- Jarosz E., Wysocka E. (2006) *Diagnoza psychopedagogiczna*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Karbowniczek J., Kwaśniewska M., Surma B. (2013) *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Karwowska-Struczyk M. (2013) *Edukacja przedszkolna. W poszukiwaniu innych rozwiązań*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Kędzior-Niczyporuk E. red. (1998) *Wprowadzenie do pedagogiki zabawy*, Wydawnictwo Klanza, Lublin.
- Klim-Klimaszewska A. (2010) *Pedagogika przedszkolna*, Instytut Wydawniczy „Erica”, Warszawa.
- Klim-Klimaszewska A. (2015) *Praca z dzieckiem ryzyka dysleksji i dysgrafii na zajęciach terapeutycznych w przedszkolu*, Instytut Wydawniczy „Erica”, Warszawa.
- Klim-Klimaszewska A. (2010) *Witamy w przedszkolu. Wspomaganie procesu adaptacji dziecka do środowiska przedszkolnego*, Instytut Wydawniczy „Erica”, Warszawa.
- Kohlberg L., Mayer R. (2000) *Rozwój jako cel wychowania*, [w:] Kwieciński Z. red., *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Kupisiewicz Cz. (1996) *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa.
- Limont W. (2005) *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, GWP, Gdańsk.
- Maas V. F. (2007) *Integracja sensoryczna a neuronauka – od narodzin do starości*, Fundacja Innowacja i Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa.
- Mietzel G. (2002) *Psychologia kształcenia*, GWP, Gdańsk.

- Nelsen J. (2015) *Pozytywna dyscyplina*, Wydawnictwo CoJaNaTo, Warszawa.
- Okoń W. (1998) *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Okoń W. (1987) *Zabawa a rzeczywistość*, WSiP, Warszawa.
- Prus-Wiśniewska H. (1995) *Zanim dziecko pójdzie do przedszkola*, Wydawnictwo Medium, Warszawa.
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowa M. (2017) *Psychologia rozwoju człowieka*, PWN, Warszawa.
- Przetacznikowa M., Spionek H. (1982) *Zabawa jako typowa forma działalności małego dziecka*, [w:] Żebrowska M. red., *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa.
- Rafał-Łuniewska J., *Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) w przedszkolu, szkole i placówce oświatowej – na czym polega rzeczywiste wspieranie uczniów z różnymi dysfunkcjami i dostosowanie dla nich wymagań edukacyjnych?*, Wydział Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych ORE, www.ore.edu.pl.
- Reddy L.A. (2014) *Rozwijanie umiejętności społecznych dziecka*, PWN, Warszawa.
- Salach I (2002) *Propozycje zajęć doskonalące umiejętność czytania*, Wydawnictwo „Iwanowski”, Płock.
- Schaffer D.R., Kipp K. (2015) *Psychologia rozwoju. Od dziecka do dorosłości*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk.
- Seligman E.P. (2010) *W małym ciele duży zuch. Skuteczny program zapobiegania depresji u dzieci*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.
- Skjold Wennestrom K., Broderman Smeds M. (2009) *Pedagogika Montessori w przedszkolu i szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Szeplewicz G. (2012) *Problemy wychowawcze w przedszkolu. Dziecko uzdolnione. Zaburzenia SI. Dziecko niecierpliwe. Nadpobudliwość psychoruchowa. Zachowania agresywne*, Raabe, Warszawa.
- Szmidt K.J. (2007) *Pedagogika twórczości*, GWP, Gdańsk.
- Szmidt K.J. (2008) *Trening kreatywności. Podręcznik dla pedagogów, psychologów i trenerów grupowych*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.
- Święcicka J. (2010) *Uczeń z zespołem Aspergera. Praktyczne wskazówki dla nauczyciela*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Topińska Z. (1985) *Organizacyjne formy procesu kierowania rozwojem dzieci*, [w:] Kwiatkowska M. red., *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, WSiP, Warszawa.
- Wilgocka-Okoń B. (2003) *Gotowość szkolna dzieci sześcioletnich*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Winter M. (2011) *Zespół Aspergera. Co nauczyciel wiedzieć powinien*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa.
- Witerska K. (2011) *Drama. Techniki, strategie, scenariusze*, Difin, Warszawa.
- Wygotski L.S. (1989) *Myślenie i mowa*, PWN, Warszawa.
- Zabłocki J., Brejnak W. (2008) *Emocjonalno-społeczne uwarunkowania dojrzałości szkolnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa.
- Zaczyński W. (1995) *Praca badawcza nauczyciela*, WSiP, Warszawa.
- Zaorska Z. (1998) *Pedagogika zabawy – metodyka pracy z grupą*, [w:] Kędzior-Niczyporuk E. red., *Wprowadzenie do pedagogiki zabawy*, Wydawnictwo Klanza, Lublin.
- Żylińska M. (2013) *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1. Informacja o gotowości dziecka – przykład

MEN-I/54/2

.....
(pieczęć przedszkola / szkoły)

INFORMACJA O GOTOWOŚCI DZIECKA DO PODJĘCIA NAUKI W SZKOLE PODSTAWOWEJ

Imię i nazwisko dziecka Franciszek Kowalski

Rok szkolny 2015/2016

Forma wychowania przedszkolnego¹ Przedszkole Miejskie

Informacja o stanie przygotowania dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej

I. Opanowanie wymagań określonych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego w obszarze:

1. Umiejętności społecznych i odporności emocjonalnej:
  - 1) **mocne strony dziecka** – Właściwie rozumie kierowane komunikaty. Jest dzieckiem bardzo spokojnym, lubianym przez dzieci i dorosłych, chętnie zapraszającym do zabawy i pracy z innymi. W zabawach i różnych działaniach szybko dostosowuje się do reguł gry, nie ma z tym problemu. Potrafi nawiązywać właściwe relacje zarówno z dziećmi, jak i z dorosłym. Pomaga innym. Interesuje się czynnościami szkolnymi, próbuje pokonywać trudności, nie zniechęca się. Stosuje formy grzecznościowe w kontaktach z dziećmi i dorosłymi.
  - 2) **zauważone trudności** – Dziecko bardzo nieśmiałe.
  - 3) **podjęte lub potrzebne działania wspierające potrzeby dziecka** – Wspieranie dziecka w trudnych sytuacjach poprzez rozmowy i dostarczanie pozytywnych wzorców wychowawczych. Organizowanie wspólnych zabaw i gier z dziećmi w celu przełamywania nieśmiałości. Zachęcanie do pełnienia pewnych działań, np. pełnienia dyżuru przy posiłkach.
  - 4) **wskazówki dla rodziców** – Postępowania wychowawcze jak dotychczas: organizowanie wspólnych zabaw, zachęcanie do wspólnych prac domowych. Zapraszanie znajomych dzieci do domu w celu organizowania zabaw grupowych, co sprzyja lepszemu nawiązywaniu kontaktów z innymi i bycia bardziej otwartym wobec innych.
2. Umiejętności matematycznych i gotowości do nauki czytania i pisania:
  - 1) **mocne strony dziecka** – Chętnie wykonuje operacje matematyczne w zakresie dodawania i odejmowania. Określa kierunki i ustala położenie obiektów w przestrzeni. Potrafi koncentrować się nad wykonywaną czynnością. Rozpoznaje i zapamiętuje przedmioty na obrazku. Potrafi uważnie słuchać i odpowiadać na zadane pytania. Wypowiada się pełnymi zdaniami na zadany temat oraz swobodnie mówi na tematy dowolne. Wszystkie podjęte działania i ćwiczenia wykonuje samodzielnie. Chętnie podejmuje działania związane z przygotowaniem do szkoły. Czyta proste wyrazy i polecenia ze zrozumieniem.

¹ Wpisać odpowiednio: przedszkole, oddział przedszkolny w szkole podstawowej, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego.

- 2) **zauważone trudności** – Nie zauważono większych problemów z obszaru językowego i pojęć matematycznych.
  - 3) **podjęte lub potrzebne działania wspierające potrzeby dziecka** – Zalecane ćwiczenia utrwalające zdobytą wiedzę matematyczną z przekroczeniem progu dziesiątowego oraz z zakresu analizy i syntezy wyrazu.
  - 4) **wskazówki dla rodziców** – Dalsze, systematyczne wspomaganie w celu utrzymania efektów osiągniętych w przedszkolu.
3. Sprawności motorycznej i koordynacji wzrokowo-ruchowej:
- 1) **mocne strony dziecka** – Jest sprawny fizycznie, nie ma problemu z utrzymaniem równowagi. Chętnie uczestniczy w zajęciach ruchowych w zabawach i grach, jest aktywny na zajęciach gimnastycznych.
  - 2) **zauważone trudności** – Nie ma większych problemów pod względem motoryki i koordynacji wzrokowo-ruchowej.
  - 3) **podjęte lub potrzebne działania wspierające potrzeby dziecka** – Dalsza praca nad doskonaleniem sprawności manualnej dłoni.
  - 4) **wskazówki dla rodziców** – Dalsze, systematyczne wspomaganie osiągniętych efektów poprzez zachęcanie do: rysowania, malowania, lepienia z plasteliny, wykonywania ćwiczeń grafomotorycznych.
4. Samodzielności, w tym umiejętności wykonywania czynności samoobsługowych:
- 1) **mocne strony dziecka** – Nie ma żadnych problemów z wykonywaniem podstawowych zabiegów higienicznych i samoobsługowych.
  - 2) **zauważone trudności** – Nie zauważono trudności w tym zakresie.
  - 3) **podjęte lub potrzebne działania wspierające potrzeby dziecka** – Nie wymaga.
  - 4) **wskazówki dla rodziców** – Dalsze, systematyczne wspomaganie wykonywanych czynności w celu utrzymania osiągniętych efektów.

II. Potrzeby rozwojowe dziecka, w tym zauważone predyspozycje, uzdolnienia i zainteresowania:

- 1) **opis** – Dziecko ma uzdolnienia muzyczne. Lubi śpiewać, ma dobry słuch i poczucie rytmu. Chętnie bierze udział w działaniach z zakresu muzyki – gra na flażolecie.
- 2) **podjęte lub potrzebne działania służące ich rozwijaniu** – W przedszkolu tworzono sytuacje wychowawcze w celu zaspakajania potrzeb dziecka. Zachęcano do rozwijania zainteresowań w czasie dowolnych zajęć i zabaw oraz poprzez udział dziecka w uroczystościach, konkursach przedszkolnych.
- 3) **wskazówki dla rodziców** – Wskazana kontynuacja i podtrzymywanie efektów pracy przedszkola, szczególnie w zakresie doskonalenia zdolności muzycznych. Zaleca się zapisanie dziecka na zajęcia muzyczne, np. w domu kultury lub innych placówkach, które rozwijałyby jego umiejętności i zainteresowania.

III. Dodatkowe spostrzeżenia o dziecku:

Franek lubi przebywać z dziećmi. Jest koleżeński, dość szybko nawiązuje kontakty towarzyskie, mimo swojej nieśmiałości. Dzielnie znosi porażki i właściwie przeżywa sukcesy.

.....
(data i podpis nauczyciela)

.....
(pieczęć i podpis dyrektora)

Załącznik nr 2. Przykładowy plan pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu

MIESIĄC – LUTY

AUTOR .....

Tematy: Dzień Babci i Dziadka, Kraina lodu – Antarktyda, Moje ulubione bajki, Emocje

RODZAJ AKTYWNOŚCI	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓLNE		SYTUACJE EDUKACYJNE	EWALUACJA
		POZIOM I	POZIOM II		
AKTYWNOŚĆ JĘZYKOWA	1. Kształtowanie umiejętności wypowiadania się na określony temat.	– odpowiada na pytania nauczyciela	– wypowiada się swobodnie na dany temat	<ul style="list-style-type: none"> • swobodne rozmowy z dziećmi • wypowiadanie się na podany temat np. związany z krainą lodu <ul style="list-style-type: none"> – Antarktyda (położenie, zwierzęta i życie) • oglądanie książek – tworzenie własnych z opowieściami i doświadczeniami dzieci 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie sytuacji społecznych w grupie • rozwiązywanie problemów • wspólne rozmowy, zabawy dowolne organizowane z inicjatywy dzieci • zajęcia i zabawy dotyczące emocji
	2. Kształtowanie umiejętności czynnego odbioru sztuki.	– słucha czytanych tekstów	– słucha i komentuje czytane teksty	<ul style="list-style-type: none"> • udział w spektaklach teatralnych (<i>Calineczka</i>, wyjście do Łódzkiego Domu Kultury) • udział dzieci w przedszkolnych przedstawieniach teatralnych 	
	3. Nabywanie umiejętności odgrywania ról.	– bawi się w teatr	– odgrywa rolę, postępując się mową, mimiką i gestem – bawi się w teatr – bierze udział w przedstawieniu przedszkolnym	<ul style="list-style-type: none"> • udział w przedstawieniu z okazji Dnia Babci i Dziadka • stwarzanie sytuacji do organizowania przez dzieci zabaw teatralnych 	
AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA	1. Kształtowanie umiejętności społecznych (zgodne współzycie w grupie).	– współdziała w parze – rozmawia z dziećmi – przyznaje się do błędów	– współdziała w grupie – inicjuje dialog z dzieckiem i z dorosłym – przyznaje się do błędów	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie sytuacji społecznych w grupie • rozwiązywanie problemów • wspólne rozmowy, zabawy dowolne organizowane z inicjatywy dzieci • zajęcia i zabawy dotyczące emocji 	

RODZAJ AKTYWNOŚCI	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓŁOWE		SYTUACJE EDUKACYJNE	EWALUACJA
		POZIOM I	POZIOM II		
AKTYWNOŚĆ MATEMATYCZNA	1. Nabywanie umiejętności różnicowania stron i postępowanie się określeniami przestrzennymi.	– ustala położenie przedmiotów	– różnicuje stronę lewą i prawą, określa kierunki i ustala położenie przedmiotów	<ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie sytuacji podczas zabaw, śpiewania piosenek, w których określone są strony zabawa dydaktyczna „Gdzie leży miś?” (dzieci młodsze) karty pracy (dzieci 5- i 6-letnie) 	
AKTYWNOŚĆ MUZYCZNA	1. Doskonalenie umiejętności śpiewania w grupie oraz indywidualnie. 2. Rozwijanie wyobraźni muzycznej poprzez swobodną ekspresję taneczną.	– uczestniczy w zbiorowym śpiewaniu – tańczy swobodnie	– śpiewa chętnie piosenki zbiorowo oraz indywidualnie – tańczy swobodnie	<ul style="list-style-type: none"> nauka wybranych piosenek (<i>Zimowe marzenia</i>, <i>Pingwin</i>, piosenki dla babci i dziadka) wykorzystanie instrumentów perkusyjnych aktywne słuchanie muzyki zabawy naśladowcze wykorzystanie elementów Metody Dobrego Startu 	
AKTYWNOŚĆ PLASTYCZNA	1. Rozwijanie wyobraźni poprzez ekspresję plastyczną.	– rysuje na dowolny temat – wycina, maluje	– rysuje, maluje – tworzy prace na dowolny temat z wykorzystaniem różnorodnych technik – prawidłowo posługuje się przybarami plastycznymi (pędzlem, nożyczkami)	<ul style="list-style-type: none"> prace tematyczne i swobodne z wykorzystaniem różnorodnych materiałów i technik przygotowanie upominków na Święto Babci i Dziadka 	
AKTYWNOŚĆ ZDROWOTNA I RUCHOWA	1. Nabywanie świadomości konieczności przebywania na świeżym powietrzu. 2. Nabywanie świadomości uczestniczenia w zajęciach ruchowych.	– bawi się na świeżym powietrzu – uczestniczy w zabawach ruchowych	– uczestniczy w aktywnym wypoczynku na świeżym powietrzu – uczestniczy w zabawach ruchowych	<ul style="list-style-type: none"> regularne wyjścia do ogrodu przedszkolnego spacery do parku i po okolicy zabawy ruchowe z wykorzystaniem różnych rekwizytów, np. chusty animacyjnej zestawy gimnastyczne 	

Załącznik nr 3

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego

(Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.)

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego wskazuje cel wychowania przedszkolnego, zadania profilaktyczno-wychowawcze przedszkola, oddziału przedszkolnego zorganizowanego w szkole podstawowej i innej formie wychowania przedszkolnego, zwanych dalej „przedszkolami”, oraz efekty realizacji zadań w postaci celów osiągniętych przez dzieci na zakończenie wychowania przedszkolnego.

Celem wychowania przedszkolnego jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji.

Zadania przedszkola

1. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym obszarze jego rozwoju.
2. Tworzenie warunków umożliwiających dzieciom swobodny rozwój, zabawę i odpoczynek w poczuciu bezpieczeństwa.
3. Wspieranie aktywności dziecka podnoszącej poziom integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych.
4. Zapewnienie prawidłowej organizacji warunków sprzyjających nabywaniu przez dzieci doświadczeń, które umożliwią im ciągłość procesów adaptacji oraz pomoc dzieciom rozwijającym się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony.
5. Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata, dobór treści adekwatnych do poziomu rozwoju dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania, z poszanowaniem indywidualnych potrzeb i zainteresowań.
6. Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualność, oryginalność dziecka oraz potrzeby tworzenia relacji osobowych i uczestnictwa w grupie.
7. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do samodzielności, dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo, w tym bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
8. Przygotowywanie do rozumienia emocji, uczuć własnych i innych ludzi oraz dbanie o zdrowie psychiczne, realizowane m.in. z wykorzystaniem naturalnych sytuacji, pojawiających się w przedszkolu, oraz sytuacji zadaniowych, uwzględniających treści adekwatne do intelektualnych możliwości i oczekiwań rozwojowych dzieci.
9. Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, środowiska, ubioru, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki.
10. Tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka.
11. Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy.

12. Współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka.
13. Kreowanie, wspólne z wymienionymi podmiotami, sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, grupa w przedszkolu, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze, oraz rozwijania zachowań wynikających z wartości możliwych do zrozumienia na tym etapie rozwoju.
14. Systematyczne uzupełnianie, za zgodą rodziców, realizowanych treści wychowawczych o nowe zagadnienia, wynikające z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju.
15. Systematyczne wspieranie rozwoju mechanizmów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie poziomu umożliwiającego podjęcie nauki w szkole.
16. Organizowanie zajęć – zgodnie z potrzebami – umożliwiających dziecku poznawanie kultury i języka mniejszości narodowej lub etnicznej lub języka regionalnego – kaszubskiego.
17. Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur.

Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym nie dotyczy:

- 1) dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawności sprzężone, jeżeli jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym;
- 2) dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na inne niż wymienione w pkt 1 rodzaje niepełnosprawności, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 127 ust. 19 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59), oraz jeżeli z indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego wynika brak możliwości realizacji przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dziecka.

Osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego

I. Fizyczny obszar rozwoju dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:

- 1) zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne;
- 2) wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł;
- 3) spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku;
- 4) komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.;
- 5) uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne;
- 6) inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny;
- 7) wykonuje czynności, takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania;
- 8) wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała;
- 9) wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie.

II. Emocjonalny obszar rozwoju dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:

- 1) rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem;
- 2) szanuje emocje swoje i innych osób;
- 3) przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych;

- 4) przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu;
- 5) rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze;
- 6) rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie;
- 7) szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża swoje własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników;
- 8) zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji;
- 9) wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia;
- 10) dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę;
- 11) dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.

III. Społeczny obszar rozwoju dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:

- 1) przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze;
- 2) odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej;
- 3) posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem;
- 4) używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania;
- 5) ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku;
- 6) nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość;
- 7) respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby;
- 8) obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe;
- 9) komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.

IV. Poznawczy obszar rozwoju dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:

- 1) wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego;
- 2) wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach;
- 3) odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych;
- 4) rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności;
- 5) odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki;
- 6) wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swym doświadczeniom;
- 7) eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega

- zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki;
- 8) wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp., tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów, przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem, np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury, określa kierunki i miejsca na kartce papieru;
  - 9) czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie;
  - 10) wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach, np. o Smoku Wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej;
  - 11) wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę;
  - 12) klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt);
  - 13) eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę, but;
  - 14) określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów, rozróżnia stronę lewą i prawą;
  - 15) przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb, wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego;
  - 16) posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy;
  - 17) rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym;
  - 18) posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół;
  - 19) podejmuje samodzielną aktywność poznawczą np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.;
  - 20) wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód;
  - 21) rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami;

- 22) reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej;
- 23) reaguje na proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem, zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej.

Warunki i sposób realizacji

1. Zgodnie z zapisami dotyczącymi zadań przedszkola nauczyciele organizują zajęcia wspierające rozwój dziecka. Wykorzystują do tego każdą sytuację i moment pobytu dziecka w przedszkolu, czyli tzw. zajęcia kierowane i niekierowane. Wszystkie doświadczenia dzieci płynące z organizacji pracy przedszkola są efektem realizacji programu wychowania przedszkolnego. Ważne są zatem zajęcia kierowane, jak i czas spożywania posiłków, czas przeznaczony na odpoczynek i charakter tego odpoczynku, uroczystości przedszkolne, wycieczki, ale i ubieranie, rozbieranie. Bardzo ważna jest samodzielna zabawa.
2. Przedstawione w podstawie programowej naturalne obszary rozwoju dziecka wskazują na konieczność uszanowania typowych dla tego okresu potrzeb rozwojowych, których spełnieniem powinna stać się dobrze zorganizowana zabawa, zarówno w budynku przedszkola, jak i na świeżym powietrzu. Naturalna zabawa dziecka wiąże się z doskonaleniem motoryki i zaspokojeniem potrzeby ruchu, dlatego organizacja zajęć na świeżym powietrzu powinna być elementem codziennej pracy z dzieckiem w każdej grupie wiekowej.
3. Nauczyciele, organizując zajęcia kierowane, biorą pod uwagę możliwości dzieci, ich oczekiwania poznawcze i potrzeby wyrażania swoich stanów emocjonalnych, komunikacji oraz chęci zabawy. Wykorzystują każdą naturalnie pojawiającą się sytuację edukacyjną prowadzącą do osiągnięcia dojrzałości szkolnej. Sytuacje edukacyjne wywołane np. oczekiwaniem poznania liter skutkują zabawami w ich rozpoznawaniu. Jeżeli dzieci w sposób naturalny są zainteresowane zabawami prowadzącymi do ćwiczeń czynności złożonych, takich jak liczenie, czytanie, a nawet pisanie, nauczyciel przygotowuje dzieci do wykonywania tychże czynności zgodnie z fizjologią i naturą pojawiania się tychże procesów.
4. Przedszkole jest miejscem, w którym poprzez zabawę dziecko poznaje alfabet liter drukowanych. Zabawa rozwija w dziecku oczekiwania poznawcze w tym zakresie i jest najlepszym rozwiązaniem metodycznym, które sprzyja jego rozwojowi. Zabawy przygotowujące do nauki pisania liter prowadzić powinny jedynie do optymalizacji napięcia mięśniowego, ćwiczeń planowania ruchu przy kreśleniu znaków o charakterze literopodobnym, ćwiczeń czytania liniatury, wodzenia po śladzie i zapisu wybranego znaku graficznego. W trakcie wychowania przedszkolnego dziecko nie uczy się czynności złożonych z udziałem całej grupy, lecz przygotowuje się do nauki czytania i pisania oraz uczestniczy w procesie alfabetyzacji.
5. Nauczyciele diagnozują, obserwują dzieci i twórczo organizują przestrzeń ich rozwoju, włączając do zabaw i doświadczeń przedszkolnych potencjał tkwiący w dzieciach oraz ich zaciekawienie elementami otoczenia.
6. Współczesny przedszkolak funkcjonuje w dynamicznym, szybko zmieniającym się otoczeniu, stąd przedszkole powinno stać się miejscem, w którym dziecko otrzyma pomoc w jego rozumieniu.
7. Organizacja zabawy, nauki i wypoczynku w przedszkolu oparta jest na rytmie dnia, czyli powtarzających się systematycznie fazach, które pozwalają dziecku na stopniowe zrozumienie pojęcia czasu i organizacji oraz dają poczucie bezpieczeństwa i spokoju, zapewniając mu zdrowy rozwój.
8. Pobyt w przedszkolu jest czasem wypełnionym zabawą, która pod okiem specjalistów tworzy pole doświadczeń rozwojowych budujących dojrzałość szkolną. Nauczyciele zwracają uwagę na konieczność tworzenia stosownych nawyków ruchowych u dzieci, które będą niezbędne, aby rozpocząć naukę

w szkole, a także na rolę poznawania wielozmysłowego. Szczególne znaczenie dla budowy dojrzałości szkolnej mają zajęcia rytmiki, które powinny być prowadzone w każdej grupie wiekowej oraz gimnastyki, ze szczególnym uwzględnieniem ćwiczeń zapobiegających wadom postawy.

9. Nauczyciele systematycznie informują rodziców o postępach w rozwoju ich dziecka, zachęcają do współpracy w realizacji programu wychowania przedszkolnego oraz opracowują diagnozę dojrzałości szkolnej dla tych dzieci, które w danym roku mają rozpocząć naukę w szkole.
10. Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym powinno być włączone w różne działania realizowane w ramach programu wychowania przedszkolnego i powinno odbywać się przede wszystkim w formie zabawy. Należy stworzyć warunki umożliwiające dzieciom osłuchanie się z językiem obcym w różnych sytuacjach życia codziennego. Może to zostać zrealizowane m.in. poprzez kierowanie do dzieci bardzo prostych poleceń w języku obcym w toku różnych zajęć i zabaw, wspólną lekturę książeczek dla dzieci w języku obcym, włączanie do zajęć rymowanek, prostych wierszyków, piosenek oraz materiałów audiowizualnych w języku obcym. Nauczyciel prowadzący zajęcia z dziećmi powinien wykorzystać naturalne sytuacje wynikające ze swobodnej zabawy dzieci, aby powtórzyć lub zastosować w dalszej zabawie poznane przez dzieci słowa lub zwroty.

Dokonując wyboru języka obcego nowożytnego, do posługiwania się którym będą przygotowywane dzieci uczęszczające do przedszkola lub innej formy wychowania przedszkolnego, należy brać pod uwagę, jaki język obcy nowożytny jest nauczany w szkołach podstawowych na terenie danej gminy.

11. Aranżacja przestrzeni wpływa na aktywność wychowanków, dlatego proponuje się takie jej zagospodarowanie, które pozwoli dzieciom na podejmowanie różnorodnych form działania. Wskazane jest zorganizowanie stałych i czasowych kątek zainteresowań. Jako stałe proponuje się kąci: czytelniczy, konstrukcyjny, artystyczny, przyrodniczy. Jako czasowe proponuje się kąci związane z realizowaną tematyką, świętami okolicznościowymi, specyfiką pracy przedszkola.
12. Elementem przestrzeni są także zabawki i pomoce dydaktyczne wykorzystywane w motywowaniu dzieci do podejmowania samodzielnego działania, odkrywania zjawisk oraz zachodzących procesów, utrwalania zdobytej wiedzy i umiejętności, inspirowania do prowadzenia własnych eksperymentów. Istotne jest, aby każde dziecko miało możliwość korzystania z nich bez nieuzasadnionych ograniczeń czasowych.
13. Elementem przestrzeni w przedszkolu są odpowiednio wyposażone miejsca przeznaczone na odpoczynek dzieci (leżak, materac, mata, poduszka), jak również elementy wyposażenia odpowiednie dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych.
14. Estetyczna aranżacja wnętrza umożliwia celebrowanie posiłków (kulturalne, spokojne ich spożywanie połączone z nauką posługiwania się sztucami), a także możliwość wybierania potraw przez dzieci (walory odżywcze i zdrowotne produktów), a nawet ich komponowania.
15. Aranżacja wnętrza umożliwia dzieciom podejmowanie prac porządkowych np. po i przed posiłkami, po zakończonej zabawie, przed wyjściem na spacer.